

Ancheta revistei "Discobolul"

Despre puterile și slăbiciunile cititorului actual

Încercăm să vă provocăm. La un răspuns, la o reacție, la o relație cât mai personale cu unul dintre elementele fără de care literatura nu ar fi literatură: cititorul. Ignorat, detestat, invizibil, potențat, adulat, încețoșat, luminos, central, periferic, format, de-format, structură, strategie, condiție, stăpân, sclav, cititorul – real și imaginar – s-a scaldat în mai toate apele culturii. Ceea ce **Discobolul** vă propune nu este însă o (re)examinare a acestora, ci construirea, prin răspunsurile dumneavoastră, a figurii poliedrice a cititorului de astăzi. Nu credem în exhaustivitate și închideri drastice ale contururilor, nu dorim verdicte sau generalități pretențioase. Dorim doar să vă manifestați, să vă asumați o poziție – căreia îi puteți jura credință sau dimpotrivă, să o părăsiți când ea își va dovedi invaliditatea – vis-à-vis de cel care face posibilă literatura: cititorul. Pentru aceasta, vă invităm să răspundeți cel puțin la una dintre întrebările noastre. Libertatea e absolută atât în cadrul lor, cât și în afara lor. Le puteți oricând transcende înspre aspecte neconținute de ele. Puteți fi abrupt sau eseistic, sobru sau ludic, bun țintaș sau învăluitor în ocolișuri mățasoase.

- Ce i-ați reproșat cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?
- Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?
- Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?
- Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?
- Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale *de statut*, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?
- Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual delcelabil, ierarhizabil?
- Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă postmodernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

Discobolul

- S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta benefică? Cui anume?
- Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.
- Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?
- Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?
- Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?
- Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și *împotriva* cititorului sau este mereu *funcție* de acesta?
- Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?
- Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cucețiți în timp sau/și niciodată complet?
- Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreo relevanță un sondaj care să evidențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?
- Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?
- Cine sau ce formează cititorii de mâine?
- Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?
- Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.
- Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

Vă mulțumim,

Aurel Pantea,
redactor-șef **Discobolul**

Adriana Teodorescu,
redactor **Discobolul**

Despre puterile și slăbiciunile Anchetei

Anchetă: cercetare științifică făcută pe bază de chestionare, în scopul cunoașterii unor fenomene sociale, lingvistice etc. Aceasta ar fi definiția, pe care o găsim în DEX, a cuvântului anchetă. Și adevărul este că ne-am dorit foarte mult ca această cercetare asupra cititorului actual să aibă loc. Dar puterile unei reviste asupra unei anchete sunt cel puțin de două ori limitate. Mai întâi, prin insuficiența voinței – există o distanță prăpăstioasă între forța de acțiune care se naște și capacitatea reală de aplicare a ei, o capacitate bazată, la rândul său, pe voința de acțiune a respondenților. Apoi, prin rezultatele pe care, o dată obținute, revista literară le posedă într-un fel pe care am putea să îl numim *deschis*, în accepțiunea unei necesități de a da seama mai departe de aceste rezultate. Lumii cititorilor, lumii scriitorilor, lumii literare.

Pe prima dintre cele două limite am încercat să o depășim cu perseverență și având încredere în cei care ne-au ajutat, cu intervențiile lor – pentru care le mulțumim, cu acest prilej, încă o dată – să conturăm un portret al cititorului actual: multi-relațional, cu zone clasice, rar chiar clasicizante, însă cu precădere un portret care reclamă revizitări, reinterogări, reinterpretări. Semnalăm acum faptul că, referitor la împărțirea spațiului revistei între colaboratorii Anchetei, am avut o singură soluție: principiul ordinii alfabetică. Altfel, n-am fi găsit criteriile necesare de alocare a spațiilor *potrivite*, ci doar criterii înmuiate de relativitatea sistemelor de referință sau hazard.

A doua dintre limitele de care aminteam mai sus este chiar aici, în structura acestui rezultat. Pe care îl posedăm oarecum, dar pe care nu vrem să îl corupem – în sensul de a-l devia pe un fâgaș interpretativ prea personal – ci, dimpotrivă, l-am dori transmisibil într-o stare cât mai nealterată. Nu este vorba nici de frică, nici de in-asumare. Dar ce este, de fapt, o revista literară (căci cei doi propunători au realizat și gândit ancheta dintr-un punct de vedere asumat ca fiind: *al Discobolului*)? Gândiți-vă la acele precizări de tip: revista nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul textelor publicate. Lucru care nu înseamnă totuși că nu putem vorbi de o individualitate, de o personalitate a fiecărei reviste în parte. Însă este o dovadă a unei anumite carențe de subiectivitate puternică, care să fie capabilă să se exprime unitar. În ceea ce ne privește, am ales să realizăm o anchetă dialogică. Mai precis, o anchetă-text care, nestrânsă în mănunchiul tare al unor concluzii – ultime puncte de interpretare – își așteaptă cititorii. Ne ferim, slăbiți, de verdicte

Discobolul

și visăm reflecții, teoretizări, discuții pentru care ancheta să nu fie decât un punct de plecare. Răspundem astfel, parțial numai, problemelor ridicate de Luigi Bambulea, care se bucură din plin de toată aprecierea noastră. Faptul că am cerut *o relație cât mai personală* este, recunoaștem, imperfect. Comportă, după cum anticipa și Luigi Bambulea, disipări ale funcționalității riguroase, sistemice a anchetei. Dar impunerea teoreticului ca filon de discurs privilegiat ar fi generat alte tipuri de capcane. Căci posibilitatea de a gândi creativ sau liber într-o teorie este ea însăși limitată și restrictivă. De pildă, teoreticul ar fi avut avantajul unui surplus de vizibilitate a rezultatului, însă reversul medaliei ar fi putut fi generat de absența subiectivă a respondentului din chiar actul prin care răspunde. Trupul teoriilor literare este adesea plin de el însuși și nu orice suflet găsește loc să-l sălășluiască.

Astfel, asumându-ne această inconsistență concludivă, precizăm doar câteva lucruri. Am încercat să facem părtași la anchetă scriitorii de cât mai variate tipuri. Poeți, prozatori, esești, critici și teoreticieni literari, oameni de înaltă ținută culturală. Proaspăt intrați în arena oficială a literaturii sau, dimpotrivă, prestigioși veterani ai culturii. Discursurile au fost la rândul lor marcate de varietate. De la răspunsuri succinte – cu rădăcini palpabile prin pământul unei diacronii literare, ori prin cel al personalității respondentului sau, din contră, ludice până la decorporalizare – până la intervenții ample, constructive sau deconstructive, asupra statutului și staturii cititorului actual. Vertebrele discursului, și ele foarte diferite: de la resentimentul ce-și întreține cruzimea și cel care se domolește pe măsură ce se manifestă, la ambivalențe de complexitate mică sau mare, explosivă, până la tandrețe și catifelări. S-au găsit soluții pentru revigorarea cititorului amorțit sau doar s-au enunțat ca posibilitate din care cineva sau ceva ar putea ulterior să le descopere ca atare. Masiv semnalat, agentul literar e scurtcircuitul așteptat între public și scriitor. S-au disprețuit soluții și s-au eradicat speranțe; s-a judecat, dar și mai mult s-a iertat, iar cele mai pline au fost purgatoriile. Cititorul n-a fost construit doar din perspectiva *Celuilalt*, ci au existat și cei care au optat să se oglindească în propria lor mărturisire mai degrabă ca Cititor decât ca scriitor. S-au circumscris teritorii de necesitate și teritorii de suficiență pentru scriitor și cititor în funcție de indici precum literatură, critică literară, teorie literară, editare, difuzare, specific național, context social. Dintre acești indici, post-modernitatea și a sa subramură a hipertehnologizării au iscat (re)interpretări adesea foarte diferite, virulente, neîmpăcate încă, precum și reintegratoare,

Ancheta revistei "Discobolul"

iertătoare cu un factor a cărui putere de dizolvare este pe cale să intre în istoria apocalipselor pierdute. De cele mai multe ori, Cititorul este postulat ca ax exterior de susținere al operei, dar acest tip de postulare nu își vădește mereu continuitatea pe parcursul aceleiași intervenții, rezultând, câteodată, ipostazieri paradoxale ale lectorului actual: el este cel a cărui inexistență ar duce la abolirea scrierii și tot el este cel care emană inconsistență și peste care planează susceptibilitate. E semn că a gândi Cititorul poate fi chestiune de efort și suspendare a clișeului sau, de ce nu, marcă a *slăbirii* sale.

Ne oprim însă aici. Ancheta propusă are slăbiciunile sale inerente și adăugate, de gestionare imperfectă. Sperăm ca, dincolo de ele, puterea sa să rezide în posibilitatea ei de a fi o formă de text despre cititorul actual de literatură. Text care începe mai mult decât se termină, care risipește mai mult decât adună. Și care își așteaptă cititorii.

(Adriana Teodorescu)

LIVIU ANTONESEI

Când scriu, nu mă gândesc la cititor, ci la cartea pe care o scriu!

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Eu nu i-aș reproșa nimic, pentru că nu cred că ar avea vreo datorie față de mine! Cred că, mai degrabă, eu îl pot eventual deranja cu cărțile mele, așa că nu supăr dacă acestea nu-i plac sau nu simte nevoia să se intereseze de ele.

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediaticе?

Cred că ultimul lucru pe care l-ar avea de făcut un autor ar fi să-și schimbe stilul numai pentru a face mai ușor față concurenței celorlalte seducții. Dacă e destul de inteligent va ști însă să profite de existența noilor medii și să le folosească în folosul său. Nu m-am sfiit să-mi postez cărți pe portalul www.liternet.ro, nici să instalez de aproape jumătate de an pe blogul meu de pe platforma VoxPublica exclusiv texte literare, deși ceilalți vreo 50 de colegi postează în draci numai comentarii politice. Și n-am pierdut competiția.

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

Chiar nu știu. Știu doar că lucrul cel mai dificil este să-l smulgi pe cititor din indiferență, după aceea lucrurile merg mai ușor.

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Toată lumea se plânge de asta, dar văd că se vând încă destule cărți, deși acum e și criză, plus că au apărut cititorii alternativi, cei care citesc mai puțin pe hârtie, dar citesc enorm în cyberspațiu. Într-un fel, și cu cărțile mele în ediții electronice, dar și cu revista pe care o scot la Iași, a cărei ediție elec-

tronică e citită de peste 20 de ori mai mulți cititori decât ediția pe hârtie, am încercat să le acord atenție și acestora.

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

Fără îndoială că l-aș apăra. Dacă îl pierdem, nu e vina sa, ci a autorilor și a industriei cultural-editoriale.

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual decelabil, ierarhizabil?

Cititor, în general, e un concept comod. Deja din cele scrise mai sus reiese că sunt o mulțime de tipuri de cititori. Fie și dacă ne referim doar la suportul literaturii, e limpede că aveam cititori „on paper”, „on line” și micșiti! Eu sunt un scriitor mixt, dar și un cititor la fel.

Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă post-modernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

Nu știu cum sunt alți autori, și e de altfel treaba lor, dar eu n-am scris în primul rând pentru cititori, ci pentru mine. Deci, când scriu mă gândesc doar la carte și, de asemenea, să am mereu cafea, ceai verde și țigări sau tutun de pipă sau pentru narghilea la îndemână. Când am decis că o carte, un text, o culegere pot fi publicate, deci când erau gata, abia atunci am început să mă gândesc și la cititori. Iar a alege suportul cel mai potrivit, sau mai multe feluri de suport pentru același text, nu e un compromis, ci un calcul strategic.

S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta benefică? Cui anume?

Dacă există chiar o mai mare apropiere, nu știu, dar cu siguranță poți avea niște feed back-uri imediate, ceea ce e o experiență interesantă. Am avut ocazia să citesc mici intervenții de cititor obișnuit care dădeau, uneori, clasă criticilor literari de meserie!

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

Nu, nu cred că am un cititor ideal, de altfel, practic mai multe genuri și ar fi și mai greu să pot defini așa ceva. Însă, recunosc, încerc să-mi procur cât mai mulți cititori și cât mai potriviți pentru textele ce le propun spre lectură.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Cred că am mai spus. Când scriu, nu mă gândesc absolut deloc la cititor, când am terminat cartea și cred că trebuie să o public, încep să mă

Discobolul

gândesc, chiar serios, la cititori.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Criticul este, de bună seamă, tot un cititor, dar din păcate adesea deformat de cititul din obligație. Uneori este mai bun, alteori mai ieșit din formă. Alceva mă neliniștește – transformarea multor critici în agenți de publicitate pentru anumiți autori sau anumite edituri. În culturile serioase, totuși, aceste două îndeletniciri sunt deosebite.

Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

Nu prea ai de ales! În nod normal, le urmărești pe ambele. Se poate să ai noroc. Se poate însă și să ai ghinion și să ai succes doar la una din categorii. Ferească însă Domnul de ghinionul total, când n-ai succes nici la critică, nici la cititori.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și împotriva cititorului sau este mereu funcție de acesta?

Păi, și dacă ar „împotrivi”, ar fi tot în „funcție” de cititor! Uneori, poate fi profitabil să te situezi „în contra” cititorului, dar e o luptă foarte grea.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

Da, sigur că aș scrie. Am mai spus că scriu mai întâi pentru mine, apoi și pentru eventualii cititori. E și scrisul acesta un fel de a te împăca cu tine și cu lumea, uneori, chiar un fel de auto-terapie.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

Cititorul din mine se înțelege cu autorul cărților mele! Am publicat multe cărți, dar nu le-am publicat ușor, imediat ce le-am încheiat și niciodată nu le-am publicat la prima mână. Se întâmplă, uneori, să mă uit prin cărțile mele și uneori am surprize – când scriam o carte percepeam într-un fel anumite lucruri de acolo, la recitare, se întâmplă să le văd altfel. Mai exclam uneori: iată, ce tânăr scriitor bun erai!, chestii din astea. Nu recitesc însă niciodată o carte de-a mea în întregime decât atunci când pregătesc o ediție nouă.

Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreă relevanță un sondaj care să evedențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?

Chiar dacă n-am fost curios, unele lucruri le-am aflat și fără intenție,

mai ales de când am început să public și electronic. Am văzut astfel că sunt citit de oameni care mai citesc Henry Miller, Dostoievski, Borges, Mallarmé, Mariana Marin, Ion Mureșan etc. Nu cred că asta are vreo relevanță, oricum nu e vreo garanție pentru calitatea literaturii mele! Nu sunt chiar atât de paranoic!

Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?

Da, cred, uneori, că m-aș fi simțit bine ca scriitor undeva la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea, dar nu mă plâng nici de vremea mea! Să fiu sinceri – fiecare autor are exact cititorii pe care îi merită!

Cine sau ce formează cititorii de mâine?

În momentul de față, probabil mai mult familia decât școala. În mod neașteptat, o bună parte dintre cititori ne vin deja din cyberspațiu, așa că, așa spune, asistăm la o împăcare a literaturii cu noile medii de comunicare. Să fie primit!

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

Nu, nu cred asta. Poate credeam asta la începutul anilor 90, când televiziunea și spectacolul politic păreau să fi ocupat tot spațiul public. Cred că după 2000, asistăm la un fel de „normalizare”, oamenii au început să se întoarcă la cărți, la concerte, în sălile de spectacol.

Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.

Este o întrebare peste puterile mele. Eu nu-mi pot defini nici măcar cititorul meu ideal!

Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

Nu lipsă, penurie! Sant de câteva zeci de ori mai multe edituri decât redactori de carte, îngrijitorii de ediții aproape că au dispărut, iar traducătorii s-au înmulțit ca ciupercile după ploaie, însă cu o scădere catastrofală a calității muncii de traducere. Am scos vreo 15 cărți și câteva traduceri după 1990 și nu știu dacă au fost efectiv editate 4 sau 5 dintre ele!

STOIAN G. BOGDAN

Îmi sunt cititorul cel mai avizat. Eu înțeleg cel mai bine ce spun...

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Ca scriitor n-ai ce să-i reproșezi cititorului. Cititorul te face să exiști. Dacă cititor nu e, nimic nu e :).

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Nu cred. Sau... depinde de cititorii pe care-i ai. Eu, personal, ca cititor, sunt sedus de Nabokov și Nabokov e cam mort...

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Nu cred că literatura suferă de o diminuare a cititorilor ei, întrucât există cărți care se vând în milioane de exemplare în ziua de azi. Totuși, în România nu prea se vinde mult... asta doar pentru că editurile nu fac nimic pentru promovarea autorilor în general și în special a cărților lor. Dacă nu mai sunt cititori e doar vina autorilor și, nu în ultimul rând, al editorilor.

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

Ca avocat sunt de cele mai multe ori de partea apărării. Într-un astfel de proces, după cum se observă și din atitudinea mea din rândurile astea, aș fi de partea apărării.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

De cele mai multe ori criticul este cititorul cel mai important pentru că el creează relația dintre carte și cititorii obișnuiți. El recomandă, iar recomandările sale sunt, în majoritatea cazurilor, avizate.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai

Discobolul

scrie?

Nu.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

Îmi sunt cititorul cel mai avizat. Eu înțeleg cel mai bine ce spun, pentru că literatura pe care-o fac eu are mai multe nivele de receptare pe care eu le creez odată cu fiecare rând. Dar asta nu înseamnă că alții nu mă înțeleg.

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

Nu. Oamenilor le plac poveștile. Unora le place să le citească, altora să le asculte. Tot timpul vor exista și cei cărora le place să le citească, așa că literatura nu va ajunge o chestie periferică, în ciuda previziunilor unora. Gândiți-vă că în fiecare zi, fiecare individ scrie și citește sms-uri, mail-uri etc.

ȘTEFAN BORBÉLY

Cultura română fierbe bulbucind în sucuri străine, cititorul fiind ingredientul aproximativ al acestei mixturi în care cantitatea de curry o întrece pe aceea a busuiocului autohton

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Nimic.

Adică: tot atât cât îmi reproșez și mie, și anume faptul că m-am retras orgolios în „turnul de fildeș” și nu l-am ajutat să fie mai bun.

Fiindcă lucrurile sunt departe de a fi clare, îngăduiți-mi să mă explic, comasând răspunsuri la întrebări care, numeric cel puțin, par copleșitoare.

Reproducând întrebarea din titlul replicii mele, presupun, ținând cont de factura anchetei, că este vorba de cititorul de literatură bună. Altminteri, am avut un cititor de Sandra Brown, în prelungirea sentimentalismului romantic care ne-a copleșit imediat după Revoluție, cititor transformat azi într-un pătimaș spectator de telenovele. Am avut un cititor de Pavel Coruț, naționalist și obsedat de conspirativitate, cotizant la România Mare și distonocalmat ca Vadim în conștiința că destinul nației ar putea fi uranic, dacă n-ar fi mărunț și lipsit de anvergură. Am avut și avem foarte buni cititori de presă sportivă, mai ales de fotbal, becalizați până în vârful unghiilor, și o redutabilă armată de cititoare de reviste pentru femei, care-și obligă bărbații să voteze cu PSD-ul pe motiv de masculinitate – Geoană fiind mai falnic decât ceilalți candidați, poate pentru că este și tenisman, iar modelul de prosperitate *à la Țiriac* prinde. Mai grav e că nu avem cititori liberali, decât foarte puțini: noroc cu Crin Antonescu, care nu scrie tratate politice, ci doar le citează după ureche.

Cititori europeni avem și mai puțini: adică cititori pentru care literatura – și cultura în general – reprezintă un fenomen de civilitate. Cei mai

Discobolul

puțini sunt cititorii sistematici, maniacali, numărul lor infim fiind subminat doar de al acelora de literatură română. În consecință, cultura română fierbe bulbucind în sucuri străine, cititorul fiind ingredientul aproximativ al acestei mixturi în care cantitatea de *curry* o întrece pe aceea a busuiocului autohton. Consecința este că, în acest fel, a crescut procentul cititorilor frustrați de la noi, al acelora pentru care literatul român e o ființă necesarmente inferioară, consonantă cu nimicnicia structurală a țării. Pentru a contracara această prejudecată, scriitorii se strâng ață pe lângă scriitori, ca rândunicile când pleacă toamna: ne citim între noi și tot între noi îi citim și pe ceilalți (ca și cum me-tehnele vieții literare românești ar fi universalizabile, cei de dincolo gândind și acționând tot așa cum facem noi), scriem pentru literatul de dincolo de gard, pentru prieteni și pentru cunoscuți (toți literați), așa că e normal să ne așteptăm la o lectură avizată, fiindcă ea se limitează la cunoscători care ne iubesc sau ne urăsc – fiecare după puțință.

Ca o constatare generală, însă, cuviința cere ca literatul român să rămână o realitate sepulcrală. E marea tranziție pe care am suferit-o în culoarul îngust dintre dictatură și libertate. Pe vremuri, întâlnirile cu cititorii sugerau pregnant ideea că literatul – atât cât e – este o realitate vie. Azi, se cuvine ca el să aparțină lumii de dincolo, adică eternității: să vină spre cititor din istorie, descălecând direct din muzeu, așa cum vin mândriile neamului și voievozii. O colegă de facultate îmi povestea cum de a crescut groaza pe fața unor filologe proaspete atunci când li s-a spus că în facultate predau câțiva optzeciști bine cotați în economia intelectuală a unei generații altminteri risipitoare. Pentru ele, cititoare de tratate, dar nu de literatură vie, optzecismul era o categorie doar istorică, literatul viu intrând în această înțelegere cel mult ca anacronism sau ca inadecvare. Veți înțelege mai bine fenomenul dacă veți privi cu gingășie coperta a IV-a a ultimului număr din *Vatra*, pe care l-am primit: 9-10/2009. Acolo este o fotografie a lui Alexandru Mușina care se sinucide. „Oracolul din Olănești” a știut dintotdeauna de unde bate vântul, ceea ce înseamnă că fotografia reprezintă un precursor. Diferența față de secolul al XIX-lea, în care se mai practica ruleta rusească, este că nici un cititor nu va sări să îl salveze. De sărit, vor sări tot confrății. Cititorul de azi nu are suflet: nu suferă pe marginea literaturii, ci îi desface șuvițele, căutând doar ața albă care le înnațește. Pentru cititorul de azi autorul nu contează, ci doar textele și textuarea: apocalipsa ca text, textul ca apocalipsă. Ar mai intra și scriitorul în revelație, ca Fiară: să ne oprim aici, oricum se protestează

împotriva pașapoartelor biometrice...

Înțelegând, din conversația colegei mele cu filologele tinere, că am voie doar la o existență spectrală (la care mă ajută orarul...), am rămas cu o nelămurire pe care aveam s-o pricep mult mai târziu, răsfoind Internetul. Fără să-i reproșez nimic – doar pentru el trăim și scriem... –, eu am descoperit acolo cititorul care-mi citește o carte pe care eu nu am scris-o. Există pe Internet o librărie cât se poate de reală, cu cont bancar și cod unic de înregistrare, care oferă sub numele meu – cu tot dichisul: ISBN, număr de pagini, preț – o carte pe care eu nu am scris-o, dedicată prozei fantastice a lui Vasile Voiculescu. Visul meu este să dau de cititorul acestei cărți, să-i mulțumesc că a cumpărat-o și să-i cer să îmi facă o copie. L-aș reciti pe Umberto Eco înainte de a o face: Abulafia îți poate demonstra că exiști textual înainte de a te naște în carne și sânge. Sau că toate gândurile noastre există undeva, în imponderabil, când le scrii nefăcând altceva decât să le rupi de acolo pentru a le da unui cititor care e, și el, la fel de predeterminat ca și tine, actul de lectură nefiind decât fuziunea fericită a două firi care-și preexistă (aici se întâlnește postmodernismul cu Platon).

Care este mai eficientă?: persuasiunea *mass mediei* sau invitarea tandră a cititorului de a lăsa televizorul deoparte, pentru a parcurge o carte? Formulând în acest fel întrebarea, contrapunem literatura *mass mediei*, sugerând că aceasta din urmă are un efect inhibant sau funest, ceea ce nu e *fair*: cei doi pot viețui foarte bine alături, aparțin unor domenii și tehnici distincte. Dan Brown și alții de calibrul său au demonstrat că stilul de prezentare și de scris trebuie schimbat atunci când dorești să te bucuri de audiență pe scară largă, populară, dar mă întreb dacă nu cumva în această fervoare detectivisto-conspiraționistă și în sincretismul simbolurilor pe care le propune o asemenea literatură nu se pierde ceva: cititorul simandicos, exigent, elitist, care simte că eșafodajul e cusut cu ață albă și se întoarce la Dostoievski.

La noi, de pildă, generațiile tinere abuzează de sex, de violență și de mizerabilism, pentru a impune un realism minimalist care pare să prindă, în primul rând datorită faptului că mulți „reprezentanți” ai tinerei generații sunt de o incultură îngrijorătoare, mascată prin tupeu. Temele enumerate sunt, incontestabil, instrumente de „seducție”, dar ele nu creează cultură, ci doar o deconstruiesc. Structural, ele țin de plebeianism: de un nou epidermism social gregar, în care oamenii se bucură că își freacă unii de alții coatele prin baruri sau restaurante, sau că vorbesc un limbaj care nu presupune inițiere,

Discobolul

democratic, popular și accesibil tuturor. *Acesta* este fenomenul pe care îl susține *mass media*, acesta este cel pe care îl cauționează consensual televiziunea, „sticla” fiind o artă a intruziunii sociale abuzive: pătrunzi cu aplomb în casele oamenilor, le formatezi opiniile, le distrugi integritatea, făcându-i dependenți de telecomandă. Într-un asemenea context, scriitorul autentic – artistul, în general – reprezintă rezerva infimă de elitism pe care o societate o are. E decizia lui ce anume face cu acest capital: o diluează pentru a fi adulat în piața publică, sau se respectă pe sine, riscând să rămână fără cititori. Prima opțiune e vitalistă, dar dătătoare de iluzii și de fantezme, a doua e sinucigașă: *tertium non datur*.

În lumea de azi, spre deosebire de cea de ieri, cititorul este o masă amorfă care se cere activată. Odinioară – pentru a mă rezuma la noi... – mai erau oameni (neliterați!) care așteptau cu sufletul la gură să vadă ce mai scrie Marin Preda sau Breban, sau se întrebau cine este noul nume despre care a început să se tot scrie și despre care ei nu știau nimic. Identitatea de scriitor era un mit, transmis și prin școală, la care cititorii de fiecare zi erau fericiți să participe. Nu subestimați, zâmbind acru, vechile „întâlniri cu cititorii”, fiindcă la ele participau, în afară de cei obligați, și o mulțime de amatori de bună credință, pentru care scriitorul reprezenta o aură, pe care proximitatea fizică a „împricinatului” nu o putea deconstrui. Azi, dimpotrivă, scriitorul e o prezumție detestabilă: o notorietate publică ce scapă înțelegerii comune, motiv pentru care singurul impuls de a-l recepta este acela de a-l reduce la nivelul tău, de a-l înveli în noroiul care te acoperă și pe tine.

Paradoxul fenomenului e de la sine înțeles: odinioară, scriitorul le vorbea oamenilor despre arta sa, despre etica unei anumite superiorități calitative dobândite prin efortul de a scrie, pierzând nopți și sănătate, bulversându-ți reflexul de autoconservare. Azi, scriitorul trebuie să își ceară iertare că el trăiește, să își asume condiția unei inferiorități sociale vecine cu infraționabilitatea. Nu există satisfacție mai mare în rândul mării mase decât atunci când se află că scriitorii nu pot trăi din ceea ce scriu, că intelectualul este o categorie financiar vorbind aservită. Sub acest aspect, utecistul Boc e cititorul perfect pe care l-am avut până nu de mult: omul care ne-a egalizat în sărăcie, ucigașul cerebral, monoman ca un automat mimetic, al oricărei prezumții de meritocrație. Cititorul mediu de azi e dezorientat de subcultura care îi condiționează existența, punând politica și cancanul deasupra efortului de a crea durabil și deasupra valorii. A-l capta sau a-l lăsa în plata Domnului: aceasta

este întrebarea. Însă, pentru a fi lucizi până la capăt, ar fi cazul să înțelegem un aspect esențial al relației: locul mărunț pe care scriitorul de azi îl are în ochii cititorului mediu este locul pe care l-a *pierdut* prin neimplicare politică și comunitară, prin lipsa de verticalitate. Restul e lamentație: mai discretă sau mai zgomotoasă, după caz.

RITA CHIRIAN

Cititorul este, Onorată Instanță, nevinovat, iar dovezile împotriva lui sunt strict circumstanțiale

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

E un reproș pe care adeseori mi-l fac mie însămi, deopotrivă, fiindcă, înainte de toate, cel care scrie începe prin a citi și, inițial, printr-un efort mimetic, scrisul său e doar reflex al lecturilor. Numai că toate acestea sunt apajul unei (pentru a folosi o formulă clișeizată) vârste fericite. Acum, când toate sunt futil cronofage, lectura s-a făcut curată burghezie. Fac un efort uriaș să mi-l imaginez pe cel care înțepenește într-o multinațională de dimineață până seara să vină acasă și, după ce-și înghite cina congelată, să citească un volum de poezie. Deși asta este marele paradox al societății noastre. Viețile pe care ar trebui să le trăiești prin fiecare carte citită sunt mai la îndemână, deși brute, în media. Nu lipsesc ficțiunea, ficționalizarea, nevoia de mitizare, ci timpul, subtilitatea, filtrul. Literatura ori cititorul sunt forme (corporalizări), așa cum a fost mereu, ale unui impuls elitist. Noii proletari nu mai au vreme de alegorizări, iar catharsisul lor e, de cele mai multe ori, lichid. Pe de altă parte, cititorul actual poartă amprenta genetică (denotativ și conotativ) a celui de acum câteva decenii, cu toată aplatizarea spirituală indusă de comunism. Unii au crescut acolo unde cultura (= educația) era respectată, alții s-au format în idolatria muncii (fizice), a emancipării pecuniare, a ierarhiei superioare și a unei obediențe principial inerțiale. Pe cine să blamăm acum? Nu cred că media cititorului de astăzi e eminentement altfel/altul decât cel de odinioară: are aceeași apetență pentru ficțiunea *soft*, nu-l mai interesează Ionel Teodoreanu, ci *soap-opera*, nu se mai învoldurează în fața textelor sentimentale ale lui Eminescu, ci are beții și extaze cu *De ce iubim femeile*, nu e sămănătorist, paseist și conservator ca bunicii lui, ci exultă în paginile de

self-help books ale lui Paulo Coelho, romanul istoric, tenebros al lui Alexandre Dumas a devenit ficțiunea conspiraționistă a lui Dan Brown. Jules Verne e bunicul lui Maurice G.. Dantec. S-a schimbat ceva?!

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Aș zice că e, mai degrabă, vorba despre o elaborare *à rebours*. Literatura trebuie să fie accesibilă, tranzitivă, dar să se deschidă firesc nivelurilor superioare de interpretare. Oricum, pe cel iremediabil sedus și deformat de universul de butaforie media nu știu dacă îl vei tenta vreodată (și) cu altceva decât cu o scenografie *kitsch*. Lucrurile stau cu totul și cu totul altfel cu cel care vede, structural, poezie (și) într-un enunț cretinoid precum „Era să ai zăpadă pe haină”, dintr-o foarte iritantă reclamă. Cel căruia i se relevă lirismul zăpezilor de altădată e dintru început salvat.

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

Între scriitor și cititorul său există o relație de condiționare mutuală. Astăzi, în spațiul nostru cultural, s-a așternut indolența crudă dintr-un mariaj care durează de câțiva ani buni și în care fiecare dintre cei doi cade într-o ispită nouă: cititorul prezumtiv visează copulații rapide, accidentale, *ieftine*, iar scriitorul – iubiri platonice, androginizante, eterice. A cui e slăbiciunea? A celui neatent la nevoile celui alt tovarăș de binom și, cum nu poți valsa de unul singur, literatura mai scutură din elitismul ei de Parnas și intră, demonstrativ, în noroiul străzii, e drept, mai gros acum decât cel al lui Stendhal. Fi-rește, cititorul e un copil nă-răvaș, iar ADHD-ul lui trebuie tratat. Homeopatic. Deocamdată, tratamentul este unul al bemolului, al minorului, al marginalului, al tranzitivității. Prins *în* literatură, cred că nu o va abandona niciodată.

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Deși impulsul inițial m-ar împinge să emit, umoral, că cititorul e o specie pe cale de dispariție, știu că ar fi o ineptie ori, cel puțin, o exagerare apocaliptică. Cititorul clasic, da, tradițional, da, cel care își petrece serile cu o carte în mână e muribund, dar să nu ometem că s-au multiplicat mijloacele de informație și că *lectura* este continuu recontextualizată și redimensionată. Cantitativ, mă îndoiesc că numărul *receptorilor de cultură* (în toate dimensiunile ei) s-a diminuat; calitativ, cu certitudine. Mai mult decât atât, chestiunea mi-a evocat altceva: mai e cu putință erudiția? Sau ea însăși e superficial?

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

Fragilizat de societate și de consumism, blamat că nu mai caută compensații superioare, că nu mai citește, că nu mai vibrează îndelung la tot ce înseamnă artă, cititorul este, Onorată Instanță, nevinovat, iar dovezile împotriva lui sunt strict circumstanțiale. El este pasiv și educabil. E, dacă vreți, replica imponderabilă a celui sărac care, oricât de mulți bani i-ai oferi dintr-o dată, își va cumpăra pâine, multă, fiindcă *știe* că-și va potoli repede și durabil foamea. Cititorul urmează un *pattern* cunoscut și accesibil. Nu știe și nu vrea, aparent, să știe că nu cantitatea îi va da toate nutriențele de care are nevoie, ci diversitatea și calitatea materiei pe care o înghite. (Sunt mereu de partea victimei. E o constantă.)

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual decelabil, ierarhizabil?

Nu se poate vorbi, purist, despre un cititor căruia să-i poți discerne fără greș propensiunile, să-i poți anticipa preferințele: există segmente de cititori, public-țintă, target de piață. Fiecare scriitor trebuie să fie deopotrivă *profiler* cultural, să știe cui se adresează și să-și articuleze scriitura în funcție de receptorul artei sale, să-l seducă, să-l incite, să-l facă să se re-îndrăgostească mereu de textul lui. E vorba despre empatie, despre intuiție, despre inteligență, despre tehnici de marketing, despre publicitate. Vorbeam mai sus despre ADHD-ul cititorului de astăzi: da, el are deficit de atenție, e hiperactiv și impulsiv. Succesul unui scriitor derivă din capacitatea lui de a-și împlânzi cititorul, de a și-l aduce în casă, de a-l domestici, de a-l face atent și receptiv.

Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă post-modernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

Nu știu dacă e mai dispus Palahniuk la compromisuri decât a fost Dostoievski sau dacă Mircea Cărtărescu ar fi mai intransigent decât Macedonski. Vorbim despre scriitorii-vedetă, „foiletoniștii” de astăzi sau despre cei care realmente cred în scrisul lor? Cine se consideră *factotum* textual va face lesne orice compromis pentru cititorul lui de astăzi, iar cel care crede cu tărie în lumea pe care o creează își va aștepta cititorul. Chiar dacă el nu va veni niciodată ori deja a murit.

S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta bene-

fică? Cui anume?

Tehnologia creează iluzia apropierei și alienează. Atunci când obiectul pasiunii tale e depărtat, e hiperbolizat: îmi amintesc că, elevă fiind, căutam ferventă să-l citesc pe Proust. Biblioteca mică din Botoșani funcționa ca un soi de butic de cartier: „Vreau Proust, vă rog!” am spus într-o zi și mi s-a replicat, autoritar, leneș și plictisit: „N-avem!” Atunci, Proust a devenit pentru mine, inexplicabil, etalonul scriitorului, iar *În căutarea timpului pierdut* – Opera. A-l avea pe Proust în biblioteca personală era, cred, de neînchipuit. Acum, Proust șade în bibliotecă, demitizat, citit, studiat, clasat, istoricizat. Dar mi-aș fi dorit enorm să nu-l fi citit niciodată și să continuu și-acum să-l caut. Schimbând ce-i de schimbat, a-ți avea micii (marii) idoli (chiar și falși) la îndemână, denudați, umanizați e pernicios, primejdios, dacă nu trist. Eu însămi am un blog pe care încerc să-l țin departe de propriile umori, de gândul necenzurat, de reflexia deformatoare a impulsului, de scrisul grăbit. Nu întotdeauna reușesc. Cu toate astea, am căpătat cititori pe care altfel nu i-aș fi avut. De fapt, simt că devenim comozi, toți deopotrivă, producătorii de literatură și receptorii. *Fast-life*.

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

Nu o să fiu indiscretă și confesivă mai mult decât e cazul, așa că o să reciclez o aserțiune care, atunci când mi-a fost comunicată, m-a amuzat teribil, dar, cu cât a trecut vremea, cu atât m-a intrigat mai mult: poezia mea (acum și prozele la care lucrez) ar fi destinată/e femeilor middle-age, deloc glossy și competitive, cărora viața nu le-a dat nimic, care și-au pierdut iluziile și care s-au pierdut. Care au vreme de introspecție și care aleg staza existențială morții. Revenind, cititorul ideal e omul obscur care-și refuză abrutizarea, care-și acceptă inerțiile atâta vreme cât și le înțelege și le disecă, cel care e analitic și experimental în pasivitate. Perifericul. Subordonatul. Anarhistul de catifea.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Deloc când scriu, dar, când recitesc, sunt mai frigidă decât orice critic. De aceea, public relativ puțin, iar textele mele sunt mereu supuse revizuirii și in-stabile. Mi-e teamă că cititorul meu e la fel de cinic și dificil ca și mine.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Criticul e, înainte de a fi instituționalizat, un cititor, la fel de impresionist, la fel de failibil, la fel de ușor de manipulat ca oricare altul. Fiecare carte, excepțională sau mediocră, va avea receptare pozitivă, ba chiar acut encomi-

Discobolul

astică, și receptare negativă. Nu există monism și exclusivitate. Să admitem totuși că un critic literar ar fi un cititor mai evoluat, mai tehnicizat, mai subtil, mai atent, poate tendențios, dar asta nu-l face decât, eventual, trendsetter ori „temporizator” al literaturii.

Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

Până la urmă, a avea ecouri critice înseamnă feedback. Critica pozitivă vă îți asigură finalmente succesul la public, la fel cum se întâmplă și în cazul criticii violent și susținut negative. Teoretizăm, însă nu punem la socoteală faptul că a avea succes la public înseamnă cifre, vânzări, tiraje, reeditări, traduceri, lecturi publice, manageriere. Deocamdată ne lipsesc elementele complete și exacte ale ecuației.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și *împotriva* cititorului sau este mereu în *funcție* de acesta?

Succesul unui scriitor poate fi definit de cel puțin două variabile, exemplaritatea și generalitatea, și de capacitatea lui de a se afla mereu în intermundii (marginal și central, general și particular, accidental și constant etc.). Nu există scriitor în absența cititorului, iar tipologia cititorului își valorizează întotdeauna scriitorul. Și reciproc.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

Nu cred că nu te vei îndrăgosti doar fiindcă ți se spune că celălalt nu ți va răspunde niciodată. E altruismul condiționat de recunoștință? Scriu ca exercițiu terapeutic, scriu confesiv și compensatoriu, scriu egotist.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

Încerc să iau distanță față de propriul text. Acum doi-trei ani, un tânăr profesor universitar mi-a pus în față, la un examen de poezie contemporană, un fragment din *Sevraj*. Cred că a fost cel mai greu examen pe care l-am dat vreodată. Am desfăcut cu acirie toate mecanismele textului. Fără clemență, obiectiv, incisiv. Fără îndoială, cea mai bună lecție de autocenzură pe care am primit-o.

Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreo relevanță un sondaj care să evidențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?

Cred că am aceiași cititori precum ceilalți colegi de generație. De abia de-aici încolo se vor face distincțiile și fiecare va păși pe drumul lui.

Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?

Niciodată. Și ar fi o uimire să știu că există într-adevăr scriitori care-și caută cititorul prin cimitire. A fi scriitor viu, reductabil înseamnă a avea cititori vii, inteligenți, drastici, gata oricând să-ți dea o palmă. Cititori teroriști.

Cine sau ce formează cititorii de mâine?

Vreau să cred că cititorul de mâine nu va fi produsul profesorilor obtuți și al mediei. Că el va avea abilitatea de a-și căuta îndrumătorii sau că va băjbâi până-și va crea propriul sistem de valori, dar că nu va lăsa să fie mutilat de orice mână tremurândă, ori agramată, ori limitativă.

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

Literatura *este* apanajul unei caste. Endemică, elitistă, malformată de derapaje și de lupte intestinale, dar autoîntreținută și periferică. Și niciodată n-a fost altfel.

Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.

Cititorul autohton e omnivor, în vreme ce cel occidental are nevoie de stimulente puternice, de o osatură *hard*, de text condensat, concentrat, de adrenalină textuală. Vesticul e cel care va arunca orice carte după zece minute dacă textul nu și-a fixat chelicerele în circumvoluțiunile lui; cititorul român te va așeza ortodox în bibliotecă.

Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții-cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

Abia învățăm să facem literatură și să profesionalizăm instituția scriitorului. Intuiția îmi spune că suntem pe calea cea bună.

DORIN ȘTEFĂNESCU

În mâna care scrie deja se deschide un ochi care citește

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Ar fi impropriu să resimt vreo nemulțumire vis-à-vis de cititorul actual, să-i reproșez ceva fictiv, de vreme ce nemulțumirea lui, dacă există, e generată de faptul că ceea ce citește nu vine în întâmpinarea orizontului său de așteptare ori de înțelegere. Dacă ar fi totuși să schițez o nemulțumire, ea s-ar referi la lipsa de răbdare a cititorului de azi, care arde etapele și nu simte nevoia să se oprească, să zăbovească în text. O lectură rapidă, de survol, de suprafață ori de circumstanță, care nu bănuiește adâncul deasupra căruia pășește. Invers, un cititor exigent cu sine însuși ar trebui, la rigoare, să fie în măsură să-și reproșeze sieși chiar nemulțumirea resimțită la lectură și să-i caute explicații. Situații care se diversifică însă de la caz la caz.

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Deși arta scrisului presupune, chiar și implicit, tehnici retorice de seducție, nu ele ar trebui să primeze. Seducția mediatică are un alt câmp de acțiune și alte finalități practice. Scriitura e seducătoare prin puterea ei de impact, de dinamizare a energiilor ființei care citește. Altfel ea pur și simplu nu e.

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

E de la sine înțeles că scriitura care pune în joc o strategie a seducției, articulându-se doar în funcție de aceasta, e scriitura slabă, gata să facă cele mai neașteptate compromisuri și care astfel se compromite pe ea însăși. În

acest caz (care e al multor jocuri postmoderne ale gratuității și non-sensului) „istețimea” ori scriitura „spirituală”, jucăușă și răsfățată, ba chiar abilitatea tehnică, nu pot suplini în vreun fel golul de sens și, de ce nu, de existență (a se vedea, la anumiți autori „frondeuri”, propensiunea spre obscenitate care nu e decât un reflex al imaturității și al propriilor complexe).

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Nu e nicio noutate în constatarea că numărul cititorilor de literatură e în scădere cantitativă (în general, cauzele sunt cunoscute). În schimb nu cred că se poate vorbi și de o diminuare calitativă. În cele din urmă scriitorii trebuie să știe ce așteaptă de la cititori: să fie citiți aproximativ ori prost de către mulți sau să fie citiți bine de puțini (cu riscul insuccesului)? Alternativă nu cred să fie.

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

Mai degrabă decât un portret robot aş prefera un portret al cititorului ideal. Prin definiție inexistent ca atare. Totuși, ar trebui poate să fie acel cititor care să se lase invitat în spațiul textului, în care să intre fără complexe ori prejudecăți și din care să iasă altul, pus pe gânduri de aventura la care a fost părtaș. Să citească în așa fel încât să *nu știe* că citește. Un cititor care să trăiască în lectură ceea ce a fost dat să fie văzut în scriitură. Să nu aștepte ca scriitura să coboare acolo unde se află el, ci să se înalțe prin lectură până unde îl duc puterile înțelegerii. Va afla că îl duc neașteptat de departe.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Sunt situații când trebuie să ne gândim la felul în care, prin ceea ce scriem, putem să-i facilităm cititorului înțelegerea. Dar acest aspect se referă cu precădere la autorii de scrieri teoretice care abordează uneori probleme dificile, greu de „digerat” și care se adresează mai ales unui public avizat. Nu cred că e aceeași situația creatorului de texte „ficționale” care urmărește succesul la public.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Problema e cunoscută și abordată de teoria literară. Cititorul obișnuit e mai „liber”, în sensul că de cele mai multe ori citește din pură plăcere, ceea ce nu e deloc rău. Dacă nu-i place, nu mai citește. Rareori cititorul are criterii precise care să-i călăuzească lectura și cu atât mai puțin o metodă riguroasă de comprehensiune. Criticul nu numai că uneori (de multe ori) citește și ceea ce nu-i place, dar nu trebuie să citească în text ceea ce îi place. Fiind el

Discobolul

însuși scriitor, cunoaște prea bine ce presupune arta cuvântului, „les affres du style”. Ceea ce nu face lectura lui mai „importantă”, ci (atunci când nu rămâne la nivelul judecății) mai aplicată pe text, un ochi mai versat și o minte mai suplă, mai iscoditoare. Există și o a treia categorie care se situează între cititorul ingenuu și criticul de profesie. E vorba de cititorii școliți, la curent cu metodele critice și cu teoriile despre actul lecturii. Deși nu sunt ei înșiși autori de texte critice, știu să citească și mai ales *ce* și *cum* să citească.

Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

În cazul meu succesul la public iese din discuție, ținând cont că lucrările mele abordează mai degrabă o problematică de „nișă”, tematizând uneori concepte „inactuale”. E un risc asumat, miza fiind cu totul alta. Cât despre succesul la critică, el e de cele mai multe ori relativ, nerelevant. Aș prefera „succesul” la câțiva (nu mulți) buni ascultători și adânci înțelegători.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și împotriva cititorului sau este mereu *funcție* de acesta?

Succesul unui scriitor (nu neapărat mare scriitor, căci acesta adesea nu se bucură de succese răsunătoare) se poate manifesta și împotriva cititorului, căci succesul de public al unui scriitor minor (sunt cazuri destule), dublat de priza la critica ce abdică de la criterii ferm axiologice, poate crea false modele, duce în eroare, schimbă ilicit scara valorilor firești.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

E greu de răspuns la această întrebare, căci ea introduce o situație ipotetică. Presupunând că scriitorul nu e doar primul său cititor ci și singurul posibil, cred că aș scrie și în această condiție, încercând să mă substitui cititorului absent. Ar fi însă o încercare, insuportabilă, ca un verdict neiertător. Lectura e întotdeauna dialogică, întemeiată pe principiul diferenței și pe un raport de alteritate. În mâna care scrie deja se deschide un ochi care citește.

MARIANA GORCZYCA

Mesajul către plăpândul cititor în devenire trebuie să fie, musai, același: a citi e trendy, profitabil, plăcut, interesant, super cool, vital pentru gândirea și exprimarea coerentă

Marile adevăruri sunt stocate în enunțurile cele mai simple. De pildă, tot chichirezul acestei Anchete poate porni de la propoziția-citat¹ *Nu există literatură fără cititori.*

Dacă săpăm mai adânc și ne băgăm în supoziții născute din interpretări de texte, ne imaginăm că reproșul amical² făcut de Al. Cistelecan lui Aurel Pantea cum că acesta ignoră nevinovatele trucuri de seducere a cititorului poeziilor sale și, prin urmare, preocupat doar de sinele liric, nu sare în ochi pentru fi trecut consistent pe *lista critică și istorică manolesciană*, a generat tema acestei anchete.

O fi fiind așa, n-o fi fiind... Cui îi pasă? Destul că se creează un spațiu de discuție vizavi de profilul cititorului unei societăți erotico-publicitare aflată în apogeu. Trebuie să recunoaștem că *andrisantul* actului literar nu prea s-a aflat în preocupările lumii literare. Sub umbrela postulatului „Scrisul este o problemă individuală”, scriitorii scriau fără să ia în calcul celălalt factor

---

1 Eugen Simion, Discurs de mulțumire la Acordarea Titlului de Doctor Honoris Causa al Universității „Petru Maior”, Tg. Mureș;

2 “Toată lumea știe – și poeții primii între toți – că în postmodernism scriitorul, chiar și cel de poezie, trebuie să-i facă cumva pe plac cititorului: să-i tragă cu ochiul, să-l flateze, să-i cânte în strună, să danseze pentru el ori măcar să nu-l streseze; cumva-cumva, pe văzute sau pe nevăzute, pe simțite ori pe nesimțite, să-l seducă și să-l desfete.”; Prefața lui Al. Cistelecan la volumul lui Aurel Pantea *NEGRU PE NEGRU*, apărut la Limes, în 2009;

important al unui act de comunicare: receptorii. Abia în ultimii ani, pe aceste meleaguri integrate comunitar unei societăți de consum, după legea cererii și a ofertei, a început să ne pese. *Ca să fii citit trebuie să te vinzi. Cine investește în tine dacă nu ești profitabil?* Și iată cum niște cuvinte (*vânzare, profit*), ce oripilau sensibilitatea lexicală a scriitorilor și actul lor creator pus în mișcare de resorturi soteriologice, ajung teme de meditație, plan de management cultural, conectări la noțiuni de marketing, scormonit în nomenclatoarele altora despre meserii noi, cum ar fi agentul literar.

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Eu nu aș începe cu reproșurile într-o dezbatere-anchetă despre cititori. E ca și cum ai dori o relație cât se poate de tandră cu un partener, cam tânjești de ceva vreme după ea, iar, ca s-o obții, începi să îl faci în toate felurile și turnându-i pe/în față toate frustrările. S-ar putea să se soldeze cu un eșec. Afară doar de cazul în care partenerul dorit cu ardoare este maso. Ori cititorul nu este maso. El are atâtea alternative de *entertainment* încât, pentru a alege să te citească trebuie să fie sedus pe cel puțin una din sensibilitățile sau trebuințele sale: îl cutremuri, îl zgâlțâi în convingerile sale, îl stârnești, îi ești amic, tema îl interesează, te-a mai citit și îl ai ca fan, îl faci să se simtă special, se recunoaște în ipostaze descrise, re trăiește perioade din copilărie, tinerețe, studenție, îl faci să se simtă inteligent, citit, cult, recunoaște trimiteri, îl faci să zâmbească, îl ajuți să meargă plăcut cu metroul sau cu trenul, să aștepte în aeroporturi avioane întârziate (dacă nu are laptopul la el sau drăcovenia asta nouă: *iPod-ul*).

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual deceleabil, ierarhizabil?

Despre tehnicile de seducție este greu de vorbit cu noțiunea de gheișă în cap (grație în ceremonia ceaiului pentru toți clienții, priviri provocator-supuse pentru toți clienții, cam aceleași teme de conversație inteligentă cu toți clienții etc.). Tehnicile de seducție, când vorbim de literatură, trebuie gândite targetat. S-a terminat cu unanimitățile. Trebuie tras cu ochiul la jurnalismul profesionist și, înainte de a scrie ceva, să ne punem întrebarea simplă dar de bun simț: pentru cine scriu? Care e segmentul căruia mă adresez și vreau să îl se-duc (să îl iau cu mine într-o călătorie imaginară)? Dacă am clar în minte cine mă va citi, primul pas eficient este făcut. Sigur că nu mai putem vorbi de

Discobolul

cititor în general. Cititorul actual este decelabil, este ierarhizabil, este *nișabil* (derivat din jargonul jurnalistic).

Cititorul este un individ *formabil*. Deci, ca să ai cititori, cineva trebuie să implementeze și să dezvolte această calitate. Și aici trebuie derulată o strategie cât de cât comună de către cei trei factori modelator-educativi ai zilelor noastre: familia, școala, mass media. Mesajul către plăpândul cititor în devenire trebuie să fie, musai, același: *a citi e trendy, profitabil, plăcut, interesant, super cool, vital pentru gândirea și exprimarea coerentă, ca să comunici și să contezi cu adevărat în comunicare*.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

În ce mă privește, recunosc faptul că, atunci când scriu, am în cap profilul, segmentul de vârstă, deseori sexul, așteptările virtualului cititor. Dar asta nu pentru că aș fi eu mai deșteaptă, avangardistă, intuitivă ca alții, ci pentru că am și o (de)formație de jurnalist. (Cu excepția unei știri, poate și a unei cronici, toate celelalte specii jurnalistice trebuie scrise cu targetul bine identificat în cap). Ultimul roman care va apărea în primăvara aceasta l-am scris în ultimii patru ani cu gândul la femeia ajunsă *al mezzo del camin di nostra vita...*, formată în comunism și modificată în atitudini și abordări în/de prezentul recent. Mi-am dorit să am, dincolo de pagini, (sau, cu mine, în pagini), o cititoare preocupată de noima de a fi femeie, cu câteva lecturi asumate, căreia să nu-i fie totalmente străine formele și genurile muzicale, care în data de 1 ianuarie, buimăcită după noaptea de revelion (fiindcă, nu-i așa?, munca-i muncă și cheful chef) se dă jos din pat la ora prânzului doar pentru a urmări în transmisiune directă Concertul de Anul Nou de la Viena. Mi-am dorit să scriu o carte de pe noptieră, tangibilă oricând, nici sirop, nici palincă, nici sangria, nici votcă. Un cocktail plăcut, vag sofisticat, al cărui gust din cerul gurii să se păstreze o vreme stocat în memoria afectivă. Titlul romanului meu, *Cadență pentru marș erotic*, cele câteva scene *aproapefierbinți* narate, fanteziile bisexuale, ar putea părea gestul unei femei (director de liceu de top, printre altele, nevastă, copii mari, soț cu tot felul de funcții) dispuse să sară de sus fără plasă. Dar cât de *testantă* este săritura fără plasă! În fond, se spune, ceea ce regretăm la sfârșitul vieții, sunt tocmai momentele în care nu am avut curajul să ne asumăm niciun risc.

GHEORGHE GRIGURCU

Cititorul care sunt eu însumi

Decât să vorbesc despre cititorul în genere, mi se pare mai potrivit, în acest moment, a așterne câteva rânduri privitoare la cititorul care sunt eu însumi. Adică unul melancolizat de neputința de a citi nu „*tous les livres*” (să lăsăm utopiei ce e al său!), ci mai mult decât izbutesc, în limitele mele psihofizice, în relație cu câteva teme ce mă atrag. Lecturile noastre, cu cât se extind, cu atât ne înfățișează mai izbitor contrastul dintre parte și întreg. Partea pare tot mai umilă, în timp ce întregul se înalță intangibil. E ca și cum, credincios fiind, ai intra într-o catedrală de-o grandoare strivitoare pentru biata făptură omenească (nesațul lecturii poate fi corelat unui impuls mistic). Recunosc, există, pentru criticul care sunt între altele, cărți de care mă apropii cu un interes precumpănitor „profesional”, aidoma unui medic care dorește a pune un diagnostic. Dar am și lecturi „de inimă”, în care mă cufund ca într-un mediu al regăsirii, al întâlnirii cu mine însumi. Ele îmi induc o familiaritate simpatetică cu autorul care pare a intui virtualitățile mele sufletești, a-mi ghici firea, găsind expresia inedită pentru ceea ce, într-un fel, știam de mult. Devin fidel unor atari scrieri precum propriei mele imagini dintr-o oglindă în luciul căreia chipul îmi apare mereu cu alte și alte trăsături, care mă surprind fără însă a-i știrbi identitatea. Aceasta e marea bucurie a lecturii. O bucurie ilustrată, natural, de nu foarte mulți scriitori, doar de cei cu care avem simțământul că am putea „fraterniza” baudelairian. Scriitori la care simt dorința de a reveni, recitindu-i de fiecare dată cu un plus de satisfacții, generos produse la hotarul ce ne desparte, într-un fel cu totul relativ, de Celălalt. Un Celălalt cu care suntem în măsură a ne contopi prin lealitatea analogiilor, dar nu doar atât. Există în orice operă cu care consumăm lăuntric, dacă avem un condei literar, un stimul pentru propriul nostru scris. Un germen a ceea ce ni

Discobolul

se năzare că am putea deveni noi înșine într-o proiecție ideală. N-am putea vorbi cu precădere de un impuls concurențial, ci de însușirea unei lecții. De sugestiile, ce riscă a se transpune în obsesii, ale unui model. În cazurile, din păcate, mult numeroase, când vloga creatoare a cititorului-autor e insuficientă, ajungem la epigonism, la pastișă. În cazurile în care acesta dispune de o reală energie creatoare, asistăm la nașterea unor organisme de sine stătătoare, la configurarea unui lanț genetic al misterului creației secunde de care dispune creatura prin harul Creatorului.

BASARAB NICOLESCU

În acest sistem haotic, 3-4 edituri acaparează întreaga piață de carte

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Mi se pare că literatura suferă, în ciuda aparențelor, de o diminuare a numărului cititorilor ei, și cantitativă și calitativă. Cauza esențială acestei situații paradoxale (când ne gândim la extraordinară diversificare a ofertei de carte de după 1989) este absența unei rețele naționale de difuzare. În orice țară din lume, destinul unei cărți depinde de difuzarea sa. În România, fiecare editură își constituie propriul sistem de difuzare. Bineînțeles, micile edituri, care publică totuși cărți interesante, nu pot rezista acestei maniere aberante de difuzare și fac faliment. *În cele din urmă, cititorul este cel care suferă.* El nu știe ce cărți apar, nu găsește cărțile pe care le dorește iar când le găsește pe un oarecare site Internet, maniera de plată a cărții este extrem de greoaie. Nu este de mirare că, în acest sistem haotic, 3-4 edituri acaparează întreaga piață de carte. Este deci un sistem improductiv și din punct de vedere economic și din punct de vedere cultural și educațional. Soluția este evidentă, dar ea jenează, desigur, interese meschine financiare care nu au nimic de-a face cu grija pentru cititor: constituirea unei rețele naționale de difuzare și constituirea unui site Internet național (de genul Amazon) unde toate cărțile care apar în România să fie accesibile cititorului din țară și din străinătate.

IRINA PETRAȘ

Cărțile, sunt sigură, vorbesc și închise fiind, așteptând cuminți între coperte

Mai întâi, **răspunsuri telegrafice**, întrebare după întrebare: nu reproșez nimic cititorului, dacă am convenit că *e Cititor* – țin la libertatea lui de a fi (citi) exact așa cum pofteste; scrisul de calitate, cartea bună conțin deja în ele tehnici specifice de seducție – așadar, orice „șmecherie” anume pusă la cale pentru a atrage îmi repugnă; dacă eu, scriitorul, încerc să-l ispitesc, n-o fac fiindcă îl cred pe el slab ori puternic, ci pentru că n-am destulă încredere în forța textului meu; numărul de cititori adevărați e, proporțional, același sub toate vremurile; vorbim de cititorul „în general” ca despre un ideal, altminteri, câte cărți, atâția cititori – și e bine că-i așa; dacă sunt deschiși la compromisuri grave, nu sunt scriitori, ci negustori-cu-orice-preț; nu suportul decide asupra apropierii sau depărtării dintre cititor și scriitor, ci calitatea scrisului; cititorul ideal e cel-care-gândește-singur; nu mă gândesc la *cititor* când scriu, ci la *om*; criticul e un cititor pur și simplu, iar dacă e în stare să fie și scriitor când comentează o carte, atunci e un cititor *special*; succesul la public, dar nu la orice public!, e mai important, căci mai sincer; un anume fel de succes poate suci mințile, da, e adevărat; aș scrie oricum, căci e vorba de a-mi elibera o tensiune, abia apoi de a întâlni, eventual, neliniști asemănătoare; după o bucată de vreme, mă pot citi așa cum citesc un străin, dar, firește, cred că știu mai bine decât ceilalți ce se ascunde în textele mele; nu, fiindcă cititorii nu se împart cu nimeni, fiecare carte e singură în relația cu cititorul, chiar dacă „enciclopedia personală” funcționează discret în fundal; când și când, visez la o lume mai puțin dispusă să se amăgească în fel și chip și care să nu-și numească ignoranța cu vorbe mari; cărțile de ieri și de azi; în viitorul imediat, nu, în viitorul ceva mai îndepărtat – cine știe?; portretul cititorului

Discobolul

nu ține de situarea geografică, mai ales când cărțile lumii sunt la îndemâna tuturor (aproape) simultan; ei bine, da, dar nu e sigur că nu s-ar ajunge la niște lucruri nefirești: un cititor de elită ar putea interzice o anumite literatură de raftul doi care are și ea rostul ei pe lume...

Câteva fragmente, mai pe larg, reluând:

Lectura și gustul sunt/au fost mereu libere și subiective. În libertatea de a fi capricioase, nedrepte, prăpăstioase și remaniabile le stă toată omenasca frumusețe. Pentru mine, repet, Cititorul e cel-care-gândește-singur și nu poate fi îngenuncheat și nici manipulat. Nu încetează să se întrebe și să-și răspundă scotocind singur adevărurile (mărunte și relative) din tezaurul omenirii. Cititorul – mă socotesc pe mine însămi o cititoare în primul rând – îmi e apropiat, fie că-l știu în carne și oase ori doar mi-l imaginez după cartea pe care o citește de predilecție. Ca profesoară, bibliograf, editor și critic, am avut mereu de-a face cu cititorii. Dacă e vorba despre cei pentru care lectura se află printre priorități, contez pe ei fără ezitare. Chiar și alunecările lor în non-valoare, în trecător îmi sunt simpatice.

Nici o carte nu are valoare singură, ea se află într-o țesătură universală, părtaşă la *jaful de extaze* descris de Cioran. Ar fi bine dacă am fi în stare să facem Arta părtaşă importantă a vieții fiecărui om. În *preajma* istorică, ar putea însemna ceva. Un sentiment planetar al frumosului cotidian, iată un lucru pentru care merită trudit.

Dacă Viața nu e labirintică, în schimb *Textul* (în sens foarte larg, cuprinzând toate produsele imaginației) este. Asupra lui poți reveni – potențialitățile sale sunt infinite. Fiecare *Cititor* în parte (iarăși în sensul larg, de consumator de ficțiune) argumentează capacitatea generoasă a interpretării. Omul se interpretează pe sine și *se moare* (reflexivul nostru absolut!), clipă de clipă, cu sens și cu rost, doar prin *stăpânirea* expresivă a trecătorului – nu are altă cale. *Înstăpânirile* la care recurge, nesocotit, sunt sinucideri și crime, deopotrivă.

Îmi plac fișierele bibliotecilor, mă încântă și ușurința cu care se descurcă un calculator printre fișe și cote, dar rămân cu o „sete” – mi se tot pare că mi se ascunde ceva, că au rămas uitate rafturi întregi de minunății. Ca și cum ai privi marea ori cerul printr-o sticlă mată. Ca și ele, Biblioteca e fără margini și fără fund, dar ochiul liber îți dă măcar senzația că *vezi/pipăi* totul. De aceea, îmi place răscolitul prin vaste depozite de carte. Cărțile, sunt sigură, vorbesc și închise fiind, așteptând cuminiți între coperte. Simt nevoia să

le văd ca și cum aș vrea să le citească pe buze ce(-și) spun chiar înainte de a le deschide. *A citi cărțile cu buricele degetelor* zice Umberto Eco: „Biblioteca unei case nu este doar un loc în care sunt adunate cărțile: este și un loc care le citește pentru noi”.

Actorul Anton Tauf spunea într-un interviu că „generația noastră a fost condamnată să citească numai capodopere” exprimând lapidar un adevăr pentru unii incomod – accesul la marile cărți ale omeniilor a fost favorizat de regimul comunist tocmai fiindcă era controlat cel la cărțile „curajoase”, adică, oricât ar suna asta a fluierat în biserică, la cărțile conjuncturale. Am mai spus-o, deloc oarbă și nicidecum orbită, *vedeam*, cu marile cărți în preajmă, tot ce se întâmplă în jurul meu și nu aveam nevoie să-mi arate „adevărul” cineva din afară ori de departe... Marile cărți din bibliografia „obligatorie” mă învățaseră destule despre firea omenească. Și mă învăță încă! Nici ele nu dețin *adevăruri absolute*, dar asta pentru simplul motiv că așa ceva nu există. Vezi *Adevărul minciunilor*, *La verdad de las mentiras*, a lui Llosa. Revin mereu la ea fiindcă e cartea unui Cititor cu majusculă și vorbește despre ficțiunea realității și realitatea ficțiunii, fețe ale lumii în care cred de-o viață căci, împreună, promet echilibru și măsură. I-aș adăuga o variațiune oarecum pe aceeași temă: cărțulia lui Lorenzo Renzi, *Proust și Vermeer. Apologia impreciziei* (tradusă de Gabriela Lungu).

Pentru lectură se face tot timpul ceva, cu fiecare pagină scrisă bine. Pofta de scris a contemporanilor noștri arată că e o marfă încă cerută. Implicit, ei, scriitorii, sunt și cititori, altfel n-ar mai scrie... Dar, dacă e adevărat că se citește tot mai puțin – și e, măcar în parte, adevărat –, criticul a devenit din director al lecturii publice, ultimă rămășiță/ultim bastion a(l) unei profesii, zice-se, anacronice – *lectura*. Așa stând lucrurile, rostul său crește, de la un punct încolo, aberant. Căci trebuie să citească mai abitir ca altădată nu doar fiindcă scriitorii continuă să existe – și ei pe baricade, în luptă inegală cu alte mijloace, mult mai comode și mai colorate, de distracție/distragere, ci și fiindcă, paradoxal, pe măsură ce scade (?!) numărul cititorilor, numărul scriitorilor crește. Imaginez momentul culminant: un număr zdrobitor de scriitori producând puhoai de cărți pentru o mână de critici-sortatori excedați, reduși la gesturi schematice și buimace... Unde mai sunt vremurile când citeai și reciteai pe îndelete o carte, să-i deguști toate savorile? Cantitatea cere viteză, iar viteza, vrând-nevrând, superficialitate. Iată un scenariu pentru viitorul apropiat – mulți scriitori scriu neconținut, aruncând priviri fugare peste umăr

Discobolul

celor ce scriu și ei în imediata vecinătate, apoi critici citind și comentând neconținut pentru câte un singur cititor – autorul cărții comentate – ori pentru un grup din preajma acestuia, în timp ce restul imens al lumii picotește la telenovele ori zburdă internetic... Obiectivitatea criticului e, inevitabil, tot mai îndoielnică pe măsură ce crește bizareria gestului său. De aici și acuzația de „trădare” sub care e pus uneori, dar și tot mai acuta urgență a *mărturisirii* – nevoia de a povesti în lungi paranteze despre relația lui cu cărțile și despre cronica literară tot mai specială, mai personalizată, mai stranie. Criticul îi seamănă nebunului dintr-un poem al lui Camil Petrescu, cel alergând cu răsuflarea tăiată pe el însuși să se prindă...

Relația dintre scriitor și critic are, cred, cel puțin două fețe: una de egalitate, amândoi fiind scriitori și având interese și probleme comune, a doua, de contract liber consimțit. Criticul e cel care alege să urmărească scrisul celorlalți și să-l secondeze cu scrisul său. În fond, scriitor-scriitor ori scriitor-critic, scrii dintr-o nevoie interioară. „Temele” sunt și pentru critic la alegere. Nu (mai) cred că criticul are neapărat și anume datorita de a asigura „sănătatea” literaturii contemporane lui. Poate să aleagă să nu citească o carte fiindcă proiectul său de lectură nu o vizează. Și scrisul său e liber și personal(izat). Uneori, o pagină de critică, istorie ori teorie literară poate fi mai expresivă, mai emoționantă chiar decât una de proză ori decât un poem. Cred că scriitorul/criticul e o personalitate puternică și ego-centrică, destinată singurătății și singularității, ca orice artist. Cărțile sunt toate autobiografii, oricât de ascunse ori pe dos ar fi ele.

Criticul este un cititor răzvrătit și incomod, conștient de „minciuna” pe care se pregătește s-o creadă și s-o renege în numele obiectivității sale inevitabil subiective; un cititor care și-a pierdut ingenuitatea, savuroasa despuire de sine a celui care se dăruiește lecturii fără prejudecăți, dezarmat. El, criticul, știe că pentru a întâlni opera, o înfățișare autentică a ei, are să-i așeze dinainte obstacole. Se scufundă în operă pentru a o putea părăsi, și-o apropie îndepărtându-se. Amestec de tandrețe și cruzime: de echilibrul pe care-l izbuteste între fețele sale depinde *adevărul* textului său secund, nu și secundar. Alertă, interogativă, necredincioasă, lectura critică somează textul să-și lepede vălurile, dar nu înainte de a fi trecut ea însăși proba fascinației. „Răceala” textului critic nu poate fi atinsă decât printr-o lectură incandescență care topește reticențele, reclamă răspunsuri răspicate, adevărate fiindcă niciodată definitive, întotdeauna fragmentare.

Cititorul încă mai merge pe jos, încet și sigur, asemeni pedestrașului lui Cioran. Așa a cucerit o lume și tot astfel o poate păstra. E, repet, *cel care gândește singur*, iar cărțile, toate, își storc seva la rădăcina lui și-l fac, încet-încet, de neatins, de nemanipulat. În decembrie, îndată după căderea dictaturii, am înțeles că se petrecea și legiferarea unei libertăți care nu încetase nici o clipă să existe, cea a cititorului singuratec. Singurătatea Cititorului, comunicarea sa intimă cu opera îi asigură salvarea de spiritul mutonier și eliberarea de orice dogmă. Lectura (și mă gândesc aici la „citirea” cărților, a tablourilor, a muzicii) este forma cea mai omenească a revoltei în contra îngrădirilor de orice fel. „Mă revolt, deci suntem” scria Camus. L-aș parafraza astfel: „Citesc, deci suntem”.

ION POP

O rimă bruiată: carte și parte

Mi se pare evident că situația lecturii nu este deloc prosperă în zilele noastre. Au intervenit atâtea schimbări de ordinul „loisir”-ului” și al „culturii de masă”, încât Biblioteca și librăriile sunt mult mai puțin frecventate decât altădată, când aceste spații erau printre puținele în care se mai putea dialoga cu lumea și cu tine însuși. Intrând și noi în circuitul mondial al „civilizației imaginii”, veșnic invocata televiziune și, tot mai mult, internetul se substituie lecturii în sens propriu, pentru a face loc mult mai atrăgătoare și mai comodei – ca receptare și inteligibilitate – imagini. Că se pot face și că s-au produs manipulări uriașe ale informației pe aceste căi, cu deformări grave de ordin pur și simplu informațional, apoi cultural, spiritual, aproape că nu se mai ia în seamă. În țări sărace (sau sărăcite cu program, ca a noastră) au crescut enorm și prețurile cărților și, în consecință, accesibilitatea la raftul, altminteri foarte îmbietor, al celor mai diverse și mai valoroase apariții editoriale.

Cititori pasionați vor exista și există, însă, mereu, în ciuda acestor factori (unul care mai trebuie adăugat este și „ritmul vremii”, adică solicitările tot mai stresante ale vieții imediate, care nu mai lasă mult timp lecturii lente, cu adevărat profitabile, sau pun obstacole oricărei lecturi). Numai că interesul pentru carte și „patima cititului” mai trebuie și cultivate, începând cu școala (exemplul familiei contează și el foarte mult), iar această încurajare cere o altă pasiune, a dascălului, apăsător și el de tot soiul de poveri mai noi, care-i reduc substanțial entuziasmul comunicării cu discipolii, - ca să nu mai vorbim despre numărul încă foarte mare de „cadre didactice” cu formația profesională neîncheiată, care nici nu prea au ce comunica elevilor de la acest nivel de pregătire. Iar noile reforme academice „europene”, cu fabricarea rapidă de oameni ai muncii mai degrabă zilieri ai cărții decât angajați în

vederea unor specializări profitabile pe termen lung contribuie la procesul de degradare a unei asemenea educații.

Greșita politică culturală a ultimilor ani, care nu încurajează la noi întreținerea bibliotecilor din imensa rețea, altădată mai mult sau mai puțin funcțională, de la sate, dar nu numai, neacordând subvenții suficiente nici măcar bibliotecilor școlare (se taie, mai nou, și suma aprobată oficial profesorilor pentru achiziționarea de cărți proprii, de specialitate) va duce exact unde nu trebuie.

Cititorul se formează în timp, iar eforturile cerute pentru această modelare intelectuală sunt mai mari acum decât altădată, tocmai din pricini precum cele menționate. Nu e destul să spunem mecanic că numai lectura poate da marile satisfacții ale contactului cu operele majore ale trecutului și prezentului, ci sunt de găsit și mijloace noi de incitare la lectură, în funcție de schimbările de mentalitate ale timpului nostru. Scriitorul a fost deja și este nevoit să caute și el mijloace inedite de seducție a cititorului virtual, remodelându-și, măcar în parte, universul imaginar, modurile de comunicare ce se cer a fi mai directe, mai dinamice, mai legate, poate, și ele, de numita „civilizație a imaginii”. Se fac deja, cum se vede, și tot mai mari concesii literaturii de consum, cu subiecte ”senzationale”, se profită de invazia de tip „sectar” a tot felul de noi mici religii substitutive, se încearcă suplinirea marelui gol de fantezie provocat de „realismul” adesea brutal al lumii în care trăim și se „vând”, în consecință, tot soiul de „evanghelii” apocrife, „coduri”, povești pentru oameni bătrâni căzuți în mintea copiilor, cu scenarii simplificate, de un tezism înduioșător, cu reverii pseudo-paradisice în lumea superpoluată, cu noi Feți-Frumoși ca tot atâția *dei ex machina* ai lumii virtuale etc. Scriitorii „serioși” nu pot trece total cu vederea asemenea fenomene, cum nu mai pot neglija efectele mai generale ale „demitizării” și „dezvrăjirii”, de unde dublarea ”metaliterară” postmodernă a mesajului grav, cu excese care obligă, uneori la reîntoarceri către sănătoasa narațiune și psihologie mai „clasice” și spre credibilitatea de odinioară a lumilor povestite...

A început și va trebui continuată acțiunea de difuzare a cărții și de încurajare a lecturii în forme mai populare, mai directe, în spații neconvenționale și cu ocaziile cele mai neobișnuite în raport cu ceea ce se făcea în trecut. Presa cotidiană a început și la noi să se vândă însoțită de cărți bune și la prețuri accesibile...

Calitatea cititorului se schimbă de asemenea, și n-a existat, de fapt,

Discobolul

niciodată un singur tip de cititor. S-a citit și se va citi mereu în funcție de nivelul de pregătire a... lecturii, de orizontul de interes profesional, de gustul cultivat sau nu în diversele medii de formare a personalității fiecăruia. De exemplu, poezia va fi citită, ca mai întotdeauna, de un număr mai redus de oameni, tot așa cum muzica clasică nu e ascultată decât de urechi pregătite s-o asculte – iar această pregătire se face, repet, mai ales în școală. Când văd, de exemplu, ce formații minunate de copii și adolescenți au englezii sub arcurile catedralelor lor gotice, și fac comparația cu ce (nu) se întâmplă pe la noi, mă cuprinde o tristețe aproape iremediabilă... Tot așa și cu cartea. Ceea ce nu înseamnă că lectura e, în Occidentul mereu luat exemplu pentru noi, foarte răspândită în cercurile cele mai largi ale populației. Se citește și acolo destul de puțin, suficiența culturală e adesea scandaloaasă, dar sunt, pe de altă parte, și mijloace de relativă compensare a acestui deficit – lecturi publice mai numeroase, librării cu promotori de carte cultivați, diverse forme de promovare în care comerțul și valoarea reală își împart profiturile... O « lectură de masă » nu este și nu va exista nicăieri, dar, dacă mă gândesc oricât de modest în pretenții, cred că s-ar putea face mult mai mult, la noi, pentru promovarea cărții și a gustului pentru lectura ei. Din păcate, incultura e gravă la toate nivelele, limba română continuă să fie deformată pe la radio, televiziune, chiar și prin ministere și parlament, vulgaritatea limbajului a devenit curentă, exemplele « de sus » sunt adesea jalnice. « Se speră, se speră, iar ștreangul prosperă » - scria un avangardist pe vremuri...

Dacă e vorba de cititorul « ideal », el ar putea fi imaginat ca un om de gust, cu disponibilități lectură cât mai extinse, dar nu foarte îndepărtate de literatura disprețuită astăzi ca « elitistă ». Tot « clasicii », în înțelesul inevitabil lărgit al acestui atribut, sunt de căutat, adică scriitorii care au spus și au ceva de răspuns la întrebările fundamentale și « ultime » ale vieții noastre. Se va citi mereu, și e firesc, și literatură de consum, « romane de gară », tot așa cum ascultăm și foarte frumoase muzici « ușoare », dar un om cât de cât cultivat va putea face întotdeauna diferența între o lăcrămoasă telenovelă și un film « clasic » ori un roman de Dostoievski ori Thomas Mann... Desigur, cititorul specializat, adică criticul literar, rămâne cel care poate oferi, dacă e exigent, judecata de valoare cea mai credibilă, doar că mai trebuie și el... citit, - fapt ce se întâmplă ceva mai rar în afara spațiului școlar și specializat la rândul său. Ca autori, ne putem citi și noi cu o anume exigență, dacă nu suntem peste măsură de narcisiști și lipsiți de spirit critic. În orice caz, un veleitar nu

va admite niciodată că scrie prost, chiar dacă s-ar citi cu dioptrii înzecite...

Nu trebuie să ne facem, desigur, iluzii disproporționate: cititorii nu dau năvală spre biblioteci nici astăzi, cum n-au făcut-o nici ieri. Dragostea de lectură nu poate fi a tuturor, din pricini pe care, în parte, le-am amintit. Ceea ce putem dori este ca, în limitele firescului și în contexte concrete, să se facă mai mult pentru cultivarea lecturii. Această operă n-o pot realiza decât oameni care știu ce înseamnă a citi o carte de valoare, adică în primul rând profesorii de limbă și de literatură română, într-un sistem educațional gândit echilibrat și atent la formația umanistă a personalității celor tineri. Însă, din păcate, nu această formație e căutată, ci brațul de muncă mai mult sau mai puțin vânjos, mintea cea mai dedată mânuirii rapide de aparatură electronică, tehnicienilor promovării cu succes de produse de mare consum... Umaniștii nu erau foarte numeroși nici în epocile mai îndepărtate, oștenii cu sabie și pistoale depășeau cu mult cercurile de laborator intelectual și de creație, așa că nici astăzi – schimbând, totuși, proporțiile - nu ne putem aștepta la ameliorări radicale. Însă ar fi bine și frumos să ne așteptăm... Literatură se scrie și se va mai scrie, chiar și pentru acel sau acei câțiva cititori despre care vorbea cândva Paul Valéry, dar nu numai din vanitate scriitorul își dorește oricând mai mulți oameni cu care gândul și lumea sa afectivă să poată comunica autentic. *In extremis*, poți scrie și doar pentru tine însuși, având un soi de satisfacție pe care, la nivele secrete pentru noi, le va fi având – cine știe – copacul care-și împinge floarea, vreme de un an sau de ani, spre vârful unei crengi ce se va rupe la prima adiere de vânt...

Dar, dacă lăsăm deoparte metaforele, literatura e scrisă ca să fie citită de cât mai mulți. Și ar fi timpul ca la nivel mai larg de administrație și decizie culturală să se conștientizeze însemnătatea Cărții și a lecturii în lumea noastră atât de fragilizată spiritual. E nevoie pentru așa ceva de oameni care, din poziția lor de decizie, să știe ei înșiși ce înseamnă câștigul de *omenie* adus de Carte. Până una-alta, un dascăl inimos de limbă română, un redactor atașat muncii sale într-o editură sau la un post de radio ori televiziune, un librar instruit pot face ei înșiși câte ceva. Numai că, vorba poetului, « cu puterile neajutate » e destul de greu, dacă nu tocmai imposibil. Iar zicala străveche după care cine are carte are parte, valabilă în fond, e prea adesea contrazisă de lumea noastră încă așa de neașezată, în care rima dintre cele două cuvinte e bruiată de zgomotele stridente ale zilei.

NICOLAE PRELIPCEANU

Oul sau găina?

Nu mă gândesc la cititori niciodată. Nici nu știu dacă am vreunul. Poate că da, poate că nu. Ceea ce știu este că adevăratul cititor nu poate fi decât tot un scriitor. Dar am și eu o întrebare pentru dvs.: ce a fost mai întâi, cititorul sau scriitorul? Dacă răspunsul e „scriitorul”, atunci lucrurile se clarifică bine de tot: înseamnă că cercul se închide și așa cum a scris primul scriitor fără a ști dacă va fi citit, dar a fost, totuși, în cele din urmă sau instantaneu, citit, tot așa a venit momentul ca acest ultim scriitor care scrie fără să se sinchisească de cititor, nici să nu mai fie citit de nimeni. Situație, desigur, ideală și care, ca orice ideal, nu poate fi atinsă. În rest, ca să mai iau o întrebare din prea multele ale dvs., cred că faptul de a-i face concesii cititorului îl pune pe scriitor în situația de inferioritate a oricărui producător de brânză care se expune cumpărătorului. Numai că, scuzați opinia vetustă, scriitorul nu e nici cizmar, nici tâmplar, nici chiar croitor, ca să nu mai vorbim de cioban producător de brânză. Azi, însă, e o mare propensiune, mai ales a prozatorilor și dramaturgilor, spre bunul plac al cititorilor și spre cel al spectatorilor, la teatru. Păi asta nu e decât o continuare a conformismului scriitorului care cânta patria, partidul și pe conducătorul iubit, atunci când asta cerea conducătorul iubit și partidul unic. Numai că de partea cealaltă fiind publicul, adică, vorba ceea proastă, „măria sa”, conformismul pare scuzaibil. Nu e deloc scuzaibil. Partea proastă e că mai toți cei care scriu fără a se sinchisi de cititor, în legea lor, sunt după aceea, tot ei, nemulțumiți, că nu sunt citați, luați în seamă, lăudați, băgați în manuale... Totuși, dacă scrii, trebuie să ai tu, scriitor, și un alt motiv decât cel de a-ți vinde marfa și, mai ales, tăria să înfrunți nepăsarea cititorilor. Profesioniști sau nu. Că altfel te califici la bresle. De aia nu pot eu să sufăr apelul demagogic și populist la „breaslă”, pe care-l fac adeseori chiar scriitori demni de toată stima pentru opera lor. Căci asocierea nu înseamnă că asociații sunt neapărat breaslă.

OFELIA PRODAN

Literatura seduce prin definiție, dacă este bine făcută

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Mă uit după cititorul actual și îl văd din ce în ce mai greu, parcă e mai transparent, mai străveziu, parcă se ascunde. Poate chiar el este nemulțumit de ceea ce se scrie. Sau poate e atras de cu totul altceva. Așadar mă nemulțumește tendința lui de a deveni aproape invizibil și tare mi-e teamă că în câțiva ani se va citi doar de pe laptop (literatură și nu numai).

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Literatura seduce prin definiție, dacă este bine făcută. Dar e lucru știut că imaginea și sunetul primează, că e mai ușor să vizionezi Ana Karenina decât să stai sub pătură și să citești filă după filă. Uneori e vorba de comoditate și de atrofierea plăcerii lecturii, dar poți avea surprize ca cititor: să descoperi, de pildă, cărți mult mai captivante decât produsele media care sunt destul de facile și de multe ori doar antrenante. Și nu e deloc rău dacă produsele media se îmbină cu lectura, iar aici mă gândesc și la videopoeme, aflate într-un stadiu incipient, dar cine știe....

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

Poate indiferența acestuia, care poate fi interpretată și ca forță, dar și ca slăbiciune.

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Dacă mă gândesc retrospectiv pot spune: da, literatura suferă în anumite medii de o diminuare a numărului cititorilor ei. Atât cantitativă, cât și calitativă. Dar sunt și medii în care își păstrează cu fidelitate numărul de cititori. Cred că niște sondaje ar fi mai concludente în această privință.

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

Cred că aş pleda în ambele părți. Lumea arată altfel astăzi și cititorul e rezultatul mai multor factori ai societății noastre actuale. E aproape inevitabil faptul că viitorul aparține tehnologiei și literatura va supraviețui doar dacă va găsi punctul de întâlnire cu aceasta. Altfel rămâne un simplu artefact.

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual decelabil, ierarhizabil?

Orice categorie se poate supune atât unei ierarhizări, cât și unei generalizări. Caracteristicile generale, însă, par a se întâlni în acest punct: cititorul de azi e din ce în ce mai puțin atras de lectură, adică își subminează propriul statut de cititor. O ierarhie ar semăna în acest caz cu o delimitare a target-ului, puține cărți se adresează mai multor categorii de cititori. E și foarte greu, de altfel.

Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă post-modernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

Cred că s-au făcut deja „compromisuri”, și le pun între ghilimele căci nu le văd ca pe niște compromisuri, ci ca o încercare de apropiere a cititorului.

S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta benefică? Cui anume?

În măsura în care blogurile, revistele online și site-urile literare atrag cititori „pur sânge” (iar aceasta depinde de cei ce se ocupă de blogurile, revistele respective), e un real câștig. Dar mă tem că acestea sunt în general frecventate de cititorii-scriitori.

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

Să aibă răbdare. Să-și roadă unghiile numai când eu stau cu spatele la el. Să nu se spele cu Head & Shoulders. Să nu scrie versuri de dragoste pe manșetă. Să nu-și spele cumva manșeta dacă din neatenție a scris versuri de dragoste pe marginea ei.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Dacă nu m-aș gândi, poate n-aș mai scrie.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Criticul are viziune, este mai mult decât un simplu cititor, deși uneori

Discobolul

un simplu cititor poate fi un bun critic.

Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

Mi-e greu să aleg, pentru mine o carte ideală are succes atât la public cât și la critică.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și împotriva cititorului sau este mereu funcție de acesta?

Împotriva, doar dacă cititorul nu are discernământ literar, ceea ce nu exclude faptul ca succesul să fie funcție de cititor (îmi place această mică paralelă matematică).

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

Aș scrie pentru a ține o memorie a faptelor pe care cândva să o recitesc cu plăcere.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

Uneori mă întreb: eu am scris asta? Și nu știu dacă este de bine sau de rău.

Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreoa relevanță un sondaj care să evidențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?

Foarte mult. Am fost uimită când am aflat de la cineva care mi-a citit o carte și i-a plăcut, că este un admirator a lui Adrian Păunescu. Dar poate alții sunt fani ziarul Libertatea sau Chuck Palahniuk.

Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?

Asta n-am simțit, deși cred că s-ar putea să fie adevărat.

Cine sau ce formează cititorii de mâine?

Nu poți spune asta decât la modul general: formarea ta ca cititor depinde de foarte multe lucruri cu care intri în contact, unele chiar neavând prea mare legătură cu cititul în sine.

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

Dacă stau și mă gândesc bine e un scenariu foarte foarte posibil, deja capătă vizibilitate.

Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.

Amândoi sunt oameni, amândoi se trezesc dimineața mai devreme sau mai târziu, au un job sau nu, doar că mediul cultural e diferit. În materie de poezie pot spune că cititorul occidental a rămas la stadiul clasicilor, deși merge la poetry-slam cu entuziasm. Cititorul român dacă citește poezie post-modernă sau va arunca disprețuitor cartea sau va scrie și el a doua zi versuri.

Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

Urmărind ceea ce se publică și mai ales ce se promovează în literatura română actuală, nu-mi rămâne decât să spun că acești cititori profesioniști sunt greu de găsit, dar nu imposibil.

DOINA RUȘTI

Am convingerea că niciun cuvânt scris nu rămâne pentru totdeauna în afara istoriei

Portretul robot al cititorului dumneavoastră.

Cititorul meu este un om pașnic și foarte curios. Are un respect temperat față de sine și o mare disponibilitate pentru nefericirile celorlalți. De asemenea, este un om extrem de onest, inteligent și desemnat în fața imposturii.

De câte ori pune mâna pe vreo carte scrisă de mine o privește cu îngăduință deoarece știe că îmi face o favoare. Cunoaște dinainte deznodământul romanului, dar îmi ține pumnii de-a lungul întregii acțiuni pentru că m-a inclus în echipa lui, pe care o vrea învingătoare. Este dezamăgit când citește o frază prost alcătuită, i se strânge inima când acțiunea trenează, însă de fiecare dată mă iartă cu generozitate. Pentru că legătura noastră nu este armată de principii estetice. Nici nu este una dictată de orgoliul unei mici grupări. Nici într-un caz, cititorul meu n-a deschis *Fantoma din moară* pentru că așa i-au cerut-o un trend vremelnic sau o turmășoară plâpândă și prețioasă. Acel cititor constant, pe care îl văd în fiecare clipă, îmi caută cărțile pentru că îl iubesc, iar în oricare dintre paginile lor se află câte puțin din mărturisirea mea de dragoste.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Nu scriu ca să mă descătușez de păcate. Nici nu construiesc o cetate cu trei mii de turnuri nemuritoare. Ci îi scriu acestui cititor fidel al meu. Lui îi vorbesc, lui îi răspund, lui îi povestesc.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

Iar în ziua în care aș afla că a murit, aș scrie ultima mea carte, despre faptele lui glorioase, poate chiar o epopee a epocii în care au trăit marii cum-

Discobolul

părători de cărți necitite. Deoarece am convingerea că niciun cuvânt scris nu rămâne pentru totdeauna în afara istoriei. Peste un an sau peste un secol, apare un zilot care citește mesajul din sticlă.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Se înțelege că cititorul acesta al meu, la care mă gândesc în fiecare clipă, este uneori și critic literar.

GHEORGHE SCHWARTZ

Nu eu îmi aleg cititorul, ci el mă alege – sau nu – pe mine

Am să încerc să răspund sub forma unui interviu.

Așadar:

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

- Eu cred că cititorul actual, ca orice cititor, n-are nici o obligație față de un autor anume, așa că ar fi chiar inimaginabil să-i reproșezi ceva. Cititorul nu mi-a cerut să scriu, cum aș putea eu să-i caut de vină ori să-i solicit ceva?

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

- Am făcut multă jurnalistică, am și predat, la universitate, științele comunicării și din experiența mea pot să spun că între scriitor și ziarist sunt multe asemănări, dar și mai multe deosebiri. Jurnalistul știe că face o muncă efemeră, scriitorul visează dăinuirea. Cititorul nu va putea substitui beletristica articolului de ziar, emisiunii radiofonice, programului de televiziune sau comunicării virtuale. Să încerci să-l înlocuiești pe unul cu celălalt este ca și cum ne-am strădui să transformăm un bar într-o cofetărie. Fiecare are alt scop și alți clienți.

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

- Scriitorul încearcă, în primul rând, să se seducă pe el însuși. Dacă scrii pentru „a seduce cititorul” înseamnă că ai găsit în aceasta un job și nu o necesitate, că poți să treci cu ușurință la alt job, dacă clienții respectivei meserii sunt mai ușor de cucerit. Să „seduci cititorul” poate fi un joc (cu tema „literatură”), însă, de cele mai multe ori, un asemenea joc se transformă în prostituție.

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

- Calitativă doar pentru cei care vor să „seducă cititorul”. Calitativă? Câți cititori a avut Dante la vremea sa? Dar Cervantes? Cu toate astea, cu toate riscurile, cred că ei au fost autori ceva mai importanți, chiar și calitativ, decât Sandra Brown. Bine, veți zice, pe vremea primilor doi nu exista o difuzare a cărții ca acum. Dar Kafka? A reușit el în timpul vieții sale, să „seducă cititorul”? (Până la urmă, lucrurile tind să se așeze și cantitativ: cititorii lui Dante, puțini într-un singur moment, se adună cu cei puțini din alt moment și cu cei puțini dintr-al treilea moment. În timp, vor fi mai mulți decât avalanșa de consumatori de carte comercială, care se epuizează odată cu moda respectivă.

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

- Încă o dată, cum pot eu să mă joc de-a judecata cu cititorul – pe care-l consider un om liber să citească sau nu?

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual decelabil, ierarhizabil?

- Ca în orice activitate omenească, și între cititori există deosebiri: pasionați, plictisiți, culți, socotind cititul un hobby, socotindu-l un divertisment etc. Ca să nu mai vorbim despre cititorii profesioniști. Numai că, printre toate aceste categorii – pe lângă încă multe altele –, n-ar fi de bun simț să producem ierarhii. De ce să-l punem pe o treaptă mai jos pe pasionatul de literatură polițistă decât pe cel apt să citească un eseu până la capăt? E loc pentru fiecare: și pentru profesorul universitar și pentru tinichigiu. (Asta chiar dacă ultimul este preferatul puterii actuale.)

Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă post-modernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

- Din nou ne întoarcem la autorul care a găsit din scris o meserie în contradicție cu scriitorul care se amăgește că a umple pagina albă este nu numai meseria, ci și menirea sa. (Cu mențiunea că nici mulți dintre aceștia din urmă nu sunt neapărat genii...)

S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta benefică? Cui anume?

- Da, s-a schimbat. În primul rând că posibilitățile de accesare sunt

incomparabile și cititorul își găsește cu mult mai puține eforturi lucrările căutate, chiar și eforturile materiale sunt mai mici, oricât de scumpe au devenit cărțile și în România: astăzi un op nu mai costă cât o pereche de boi. Și apropierea poate fi mai mare între cititor și scriitor, scriitorul putând avea feedback prin site sau blog. Numai că, în mod curent, doar autorul specializat în bestseller este foarte interesat de sugestiile primite. Într-o telenovelă se poate ca narațiunea să decurgă după cerințele publicului, astfel încât Esmeralda Candelaria să nu se mărite cu Juan Jose, ci cu Juan Pablo. Ceilalți autori se mulțumesc doar cu faptul că li s-a dat atenție și sunt și mai mulțumiți dacă sunt lăudați. Scriitorul adevărat este orgolios. Nu cred în așa-zisa modestie a artistului.

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

- Pentru bărbați, să aibă 1,75 m., înălțime, 70,2 Kg., ochii negri și mușcăturile pana corbului. Dacă cititorul este femeie, doresc să aibă părul negru și... Păi, nu eu îmi aleg cititorul, ci el mă alege – sau nu – pe mine. De aceea, nu exclud să mă citească și pe mine chiar și cineva de 1,68 m. înălțime sau chiar și unul de 2,08 m.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

- Atât cât să sper să mă înțeleagă. Pe lângă multe altele, dacă nu este realizat ca un simplu job, scrisul este și catarsis, și comunicare, și suport al gândirii etc. Or, fiind și comunicare, nici un individ normal nu se adresează unui zid, unui coș de gunoi, unei pietre sau unui pește, fiindcă știe că de acolo n-o să primească nici un răspuns, nici o aferență inversă. Totuși, scribul nu este la școală, el nu răspunde doar la întrebările ce-i sunt puse. E cu atât mai bine (și mai important!) dacă întrebările sunt cât mai apropiate de cele pe care și la pune cititorul său.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate? Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

- Criticul este un cititor profesionist care, dacă are prestanță, poate influența piața de carte. Pe scriitor, de cele mai multe ori, vocea criticului îl interesează doar în măsura în care îi gădilă orgoliul... Pentru cititorul ocazional, vocea criticului poate constitui un reper important în alegerea lecturii. (Chit că nu prea cunoaște cititorul ocazional îndemnul criticii...) Tot criticul este cel ce stabilește ierarhiile așa-zis oficiale. (Ceea ce, de asemenea, nu-i este indiferent orgoliului cititorului.) Pe de altă parte, este uimitor, uneori, cât de diferite sunt aprecierile critice atât între ele, pe de o parte, cât și cum își vede autorul propria producție, pe de altă parte.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și împotriva cititorului sau este mereu funcție de acesta?

- Succesul poate fi comercial, de critică, de prestigiu printre vecinii de pe scara blocului. Succesul poate fi și extrem de schimbător: unde ne sunt mulți dintre „marii scriitori în viață” pe care a trebuit să-i buchisim la școală acum nu mai mult de patruzeci de ani? Niciodată succesul nu poate face un scriitor.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

- Păi, am încotro? Probabil că aș continua să scriu, la fel cum lupul latră la lună, deși luna nu îi răspunde niciodată.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

- Cititul presupune o mulțime de factori complementari: starea atmosferică, de pildă. Sau reflexele cu catenă lungă, atunci când ceva din conținutul lecturii aduce la suprafață – conștient sau inconștient – amintiri de mult uitate. Este vorba despre dispoziția din momentul respectiv, întotdeauna alta decât a altcuiva și alta decât dispoziția mea din altă clipă. De aceea, depinde când citesc, în ce moment mă aflu¹.

Dar, dacă te găsești angrenat într-un proiect de cursă lungă, fără să fii convins că merită ceea ce faci, ți-ar fi imposibil să continui.

Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreo relevanță un sondaj care să evidențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?

Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?

- Nu știu, deși nu mi-e deloc greu să bănuiesc... Nu voi avea, probabil, niciodată cititorul care să-l asculte în timpul lecturii pe Copilul Minune. Și nici nu am atâția fani câți are el. Dar sper ca, în timp, cititorii mei, atâți cât sunt, să nu se rărească. Fac parte dintre scriitorii care visează că scriu și pentru viitor. Dulce consolare, mare orgoliu...

Cine sau ce formează cititorii de mâine?

---

1 Pentru „dispoziție”, vezi Gheorghe Schwartz, (2008) *Psihologia transversală (partea generală)*, editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad.

- Ziua de mâine.

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

- Nu! Cu toată jelania la modă, o statistică elementară ne va demonstra că astăzi citește mult mai multă lume decât acum 200 de ani. Și chiar și decât acum 100 de ani. Asta chiar și în condițiile în care televizorul – distracția săracului – face totul pentru a îndepărta omul contemporan de literatură, de cultură, în general.

Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.

Deosebirile sunt de nivel material, de acces la tehnică, de cărțile din librării. Cum omul nu s-a schimbat din punct de vedere structural în ultimele milenii, nici cititorul, tot om și el, nu s-a modificat structural. Poate cineva să pretindă că el, trăitor în secolul XXI d. Ch. Este mai moral decât Socrate, trăitor cu 2.500 ani în urmă? Deosebirile evidente țin de conjunctură, de progresul tehnic, de mentalități și prejudecăți. Și nu poți să-i pretinzi unui om dintr-o țară bântuită de foame și boli să fie un consumator de artă aidoma celui sătul, șezând confortabil în fotoliu într-o cameră cu climă artificială. Încă o dată, diferențele țin de conjunctură, de gradul de civilizație și de coeficientul de inteligență.

Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

- Eu cred că problema este alta: în România nu există instituția agentului literar. (Așa cum există impresari pentru artiștii de scenă ori pentru fotbaliști.) Voi repeta acest lucru până ce agenții literari vor apare și la noi. (Într-o democrație modernă autentică, în economia de piață există personaje care știu că din talentul unui scriitor se pot face bani la fel de buni ca și din picioarele unui fotbalist.) Agenții literari nu vor aduce cu ei neapărat scriitori mai buni, însă vor fi în stare să scoată în evidență ceea ce este vandabil și, implicit, uneori, și ceea ce este mai valid estetic vorbind. Și tot ei vor fi și cei care vor scoate literatura română din anonim. Și, nu în ultimul rând, vor ajuta și scriitorii români s-o ducă ceva mai bine. (Pe lângă criticul literar, care stabilește o anumită ierarhie profesională, agentul literar ar putea măcar ridica nivelul material al celor ce se încapățânează să scrie.)

LIVIU IOAN STOICIU

Mai bine să scrii, decât să citești

Înainte de orice, eu sunt cititor – care sunt puterile și slăbiciunile mele? Putere și slăbiciune (în același timp) a fost că eu, cititorul, am făcut un pas înainte (sau înapoi) și am trecut și în tabăra celor ce scriu și care așteaptă să fie citați, la rândul lor (fără să fi trădat vreodată tabăra cititorilor). Dacă rămâneam simplu cititor (și nu păcătuiam publicând articole la ziare și reviste sau scoțând cărți care tot așteaptă să fie citite), înțelept rămâneam? Vorbesc de două tabere: una a cititorilor simpli, care citesc și atât (e un drog plăcut să citești), și alta a cititorilor scriitori, care așteaptă să fie citați (oricum ar lua-o, întâi au fost cititori și apoi au publicat, descoperind drogul creației originale, altul decât cel al lecturii).

Citesc de când mă știu: dat de la șase ani la școală, știam deja să citesc (în condițiile în care creșteam la un canton CFR izolat în câmpie, la 4 kilometri de orașul Adjud și la doi kilometri de comuna Adjudu Vechi, născut în 1950). Am avut noroc, dacă pot să spun așa, că o fiică a cantonierului, la 17 ani, s-a îndrăgostit de tata (după ce mama mea a murit când aveam un an și patru luni, trăsnită în bucătăria de vară) și ea m-a dădăcit de mic, de la ea am învățat buchile, ea mi-a citit și mi-a pus primele cărți în mâini. De atunci, rar sunt zile lăsate de la Dumnezeu în care să nu citesc, mai mult sau mai puțin interesat (e o stare naturală la mine, aceasta, să citesc; poate e un viciu, cum e și scrisul) – cărți, reviste, ziare, azi și online. Sunt, așadar, în primul rând un cititor învederat. Faptul că de la un moment dat am început să scriu poezie, proză, publicistică, eseu (din când în când și teatru), nu înseamnă că am trădat cititul, repet (scriu de la 15 ani regulat, scoțând revistele mele, pe care trebuia „să le umplu” cu creația mea). Las la o parte faptul că, în timp, mi-am profesionalizat cititul, prin el împrăștiându-mi rezerva de „vocabular-LIS” (nu mai dau amănunte) și că lecturile s-au diversificat, au devenit enciclo-

pedice (citesc și carte de știință, de istorie sau ezoterism și religie și tot așa, concurând cartea de literatură originală). Era inevitabil să fiu pervertit de creația originală, care m-a transformat în „cititor profesionist”... Deci: avem de a face cu cititorul dezinteresat, care citește din plăcere sau fiindcă a auzit de o carte de succes și e curios, și cititorul profesionist, de regulă critic literar sau scriitor (îi las la o parte pe specialiștii din diferite domenii, care acoperă bibliografiile impresionante), dar și traducător, pentru care lectura, alăturată scrisului, a devenit o meserie. Cititori de literatură română consecvenți sunt elevii și studenții, care sunt obligați de programele școlare și universitare să-și dea măsura la lecții și la cursuri. Cititorul care intră în librării (merge la târguri de carte sau se oprește la anticariate) și cumpără o carte de literatură română originală, nu o traducere, e numărat pe degete azi, dar n-a dispărut – el e cititorul avizat (care poate fi, e adevărat, și un fost cenaclisat, dar și „profesor de română” care se respectă, sau un debutant sau scriitor consacrat). Din păcate, după 20 de ani de când nu mai avem pe cap presiunea lipsei de libertate, ne-am trezit în criză de timp – te mulțumești cu informația de la televizor sau luată de pe Internet. Cartea „de hârtie” (revista sau ziarul tipărit) nu mai are locul privilegiat de dinainte de Revoluție, nici vorbă. Asta și fiindcă se mulțumește cu puțin cititorul de azi, i s-a relativizat inadmisibil gustul estetic, autonomia lui individuală s-a abstractizat, ai senzația că nu mai contează pentru el decât cultura de consum și cartea-revista-ziarul de succes. Până la Revoluție refuzai sistemul politic și ordinea lui, te agățai de o carte de literatură în particular și-ți salvai sufletul, intrai în utopia pe care ți-o construiai citind (și scriind, eventual) și scăpai de normele ideologiei alienării colective... E pretențios spus, ar trebui azi să tânjim după vremurile de dinainte de Revoluție, când cititul te înnobila, când adecvarea estetistă și negativistă avea sens? Azi cititorul a conștientizat limitele libertății și se lăsă pe mâna „raționalității imediate”. Ideea că prin lectură (și scris) îți întreții spiritul (sau creierul și inima) nu a mărit, în timp, numărul cititorilor.

Pe de altă parte, pus în pielea scriitorului care așteaptă să fie citit. „Ce i-aș reproșa eu cititorului actual?” Eu nu am nimic de reproșat, nimănui, iau lumea așa cum e. Dacă nu trezesc interesul cititorului, eu sunt vinovat. Fac parte dintre cei învățați să nu aibă cititori. Azi, când scoți o carte de versuri sau de proză originală în 500 de exemplare la o editură fără difuzare și când știi că nici un exemplar nu a fost achiziționat de nici o bibliotecă publică, la ce cititori să te aștepti? Rari sunt cei care ți-o cumpără la un târg de carte

Discobolul

sau la o manifestare literară, unde editorul neajutorat ți-a pus-o la vânzare. Trist, constăți că și exemplarele din carte pe care ți le-ai cumpărat singur de la editor și le-ai trimis cu autograf prietenilor scriitori sau critici, nu au fost citite... Nu poți forța pe nimeni să-ți citească volumul de poezie sau de proză. Ce poți să faci, decât să te resemnezi cu această situație? Dacă nu reușesc să trezesc niciunui curiozitatea, înseamnă că eu sunt vinovat, autorul, nu el, cititorul. N-are nimeni timp de pierdut, să citească „pe bandă” cărți, doar de dragul de a citi și a detecta valoarea, nici măcar criticii plătiți pentru asta n-o mai fac. Cititorii întâmplători pe care-i am, reduși la nivelul colegilor din viața literară, fac și ei ce pot. Rudele nu mă citesc, fiindcă nu le sunt accesibil, cum să fiu nemulțumit de ei? Sunt nemulțumit de mine, că public o nouă carte știind că n-o să am cititori. În România nu există, nici după 20 de ani de la Revoluție, agenția literară și agentul plătit care să-ți facă ție publicitate. De altfel, absența unei rețele centralizate de distribuție a cărții și revistei literare (care să asigure repartizarea în întreaga țară a produsului literar) anulează din start orice avânt – de unde cititori? Fac față numai volumele originale care apar la edituri cu distribuție în întreaga țară, dar ele nu sunt nici cât degetele de la o mână (și în producția lor editorială cărțile originale de literatură se împuținează an de an). S-a tribalizat totul...

Apoi. Nici măcar cărțile premiate anual de Uniunea Scriitorilor (singurele mai credibile) nu sunt căutate și cumpărate de cititori. Se vând numai autorii care sunt prezenți în manualele școlare, devenite vedete. Ce alt criteriu poate trezi interesul cititorului? Sunt la modă câteva nume, cărora „marele public” le cumpără cărțile să fie puse pe raftul bibliotecii de acasă, „să facă impresie”, nu să fie citite (fiind greu de digerat, pretențioase intelectual, de genul Pleșu-Patapievici-Liiceanu-Cărtărescu). Un caz aparte e romanul lui Varujan Vosganian, care mulțumește toate genurile de cititori – a înregistrat recorduri de vânzare și de premieri. A făcut lansări-spectacol, cu săli umplute de activiștii partidului lui în mai toate județele țării. Acum romanul e tradus instantaneu în trei limbi. Varujan Vosganian a ajuns să dea lecții de management al propriei cărți, își e propriul agent literar, e de o eficiență remarcabilă. Toți scriitorii români ar trebui să-i calce pe urme, dar câți dintre ei au abilitățile lui publice (are alură de geniu liberal socializat)? Totuși, cât a scos cărți de poezie, Vosganian a fost ignorat de lumea literară de la noi și de cititori. Până la urmă contează și valoarea unică a cărții pe care o scoți, nu numai seducția mediatică.

Eu m-am învățat să nu am decât cititori întâmplători, numărați pe degete. Nu mă deranjează acest aspect, nu am devenit un produs de consum. Deși mi-ar fi plăcut să creez eu energia aceea „care susține universul” și să am conștiința împăcării că mi-am făcut datoria față de mine însumi (datorie minimalistă inconștientă). N-am convins cititorii cu expresia mea artistică personală? N-am avut destul „substanță proprie”? Nu m-au ajutat conjunctura și hazardul? Înseamnă că mi-am ratat menirea, dacă scriu și n-am cititori? Mă aflu în regresie? Poate într-o altă viață o să izbutesc să negociez scrisul meu cu cititorii lui...

Literatura română actuală originală nu mai are cititori? Ce înseamnă literatura română, cărțile inventariate ale celor 2.500 de scriitori de limbă română, membri ai Uniunii Scriitorilor, în viață? Toți acești scriitori ar trebui să-și justifice existența prin câți cititori au? De ce, fiindcă e economie de piață și selecția naturală asta cere, să fie eliminați autorii de cărți care n-au cititori? Că nu e în firea lucrurilor să scrie și să nu fie citiți? Scriitorii trebuie să fie panicați de ziua de mâine, care e legată de pilda numărului cititorilor operei lui? Scriitoricește, am să simplific lucrurile – de mai mulți ani fiul meu a adus o pereche de țestoase în casă, cât a fost mică a îngrijit-o el, dar s-a plictisit repede și mi-a dat-o mie în custodie, cu îndemnul: dacă nu-ți convine, o arunci în lacurile Bucureștiului, să-și poarte singură de grijă. Țestoasele își continuă existența în casa noastră. Nu fac altceva decât să stea în bazinul de apă și din când în când să iasă și să se plimbe prin apartament, după care se întorc în bazinul cu apă. Știu că ele vor trăi 200 de ani. Întrebarea mea: cine are de câștigat de pe urma acestor țestoase *care par să nu facă nimic*? Au ele o menire? Vreau să spun: de ce scriitorul trebuie stresat cu cititorii lui inexistenți, dacă poate foarte bine să scrie pentru sufletul lui și atât? De ce trebuie legată o operă literară de cititorii ei, așa e mai „dialectic”?

Aș putea să bat apa în piuă pe tema cititorului de limbă română până poimărți. Să fie clar, în ceea ce mă privește: cât stau la masa de scris nu mă interesează dacă voi fi vreodată citit sau nu. Sincer, nu mă pasionează soarta cititorului. Am avut cititori simbolici până azi, la fel voi avea și de aici înainte. Atâta pagubă. Important pentru mine e că datorită scrisului și cititului am supraviețuit până azi. „Cine vor fi cititorii de mâine”, mă lasă rece (odată ce nici cititorii de azi nu-mi spun nimic). Închei cu o frustrare de cititor cu experiență (apropo de portretul robot al cititorului ideal), „să dau culoare și viață” acestui „expozeu” al meu fără sare, răspuns la o anchetă despre moartea

Discobolul

cititorului (după ce a murit literatura). Am o problemă: cititor de basme fiind, m-am frământat de fiecare dată din cauza lipsei lor de morală. Basme cu o fată frumoasă de te orbește – care e neprihănită. Ca un făcut, fata asta este răpită de zmei și făcută nevestă. Natural, fata se adaptează imediat situației, îl iubește pe zmeu ca soț, ce să facă? Culmea, în toate basmele, feții-frumoși (fii de împărați sau de țărani năzdrăvani), după ani de zile de zbateri, îi omoară pe zmei și o aduc pe fata cea frumoasă lângă ei. Bine, dar cum e posibil? Fata cea neprihănită nu mai este neprihănită, odată ce s-a iubit cu zmeul, nu? Eu, cititorul sunt frustrat – cum adică, basmele astea sunt moștenite din străbuni, când fecioria era sfântă, și nimeni nu s-a sesizat că zmeii spurcă fetele frumoase, râvnite de feți frumoși... Nu mă mai lungesc. Am ajuns între timp la concluzia că sunt un cititor misogin. În definitiv, ce capăt de țară e dacă fata a împărțit din farmecele ei și cu zmeul cel urât? Mda. Bine că n-am scris eu basmul. Mă enervează că eu cititorul sunt pus în situația să fiu scos din minți și de un basm, nu numai de un roman contemporan dezinhibat. Nu e mai bine să scrii, decât să citești?

OCTAVIAN SOVIANY

Cititorul de romane (încă activ) nu știi dacă este neapărat și un cititor de literatură

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Comoditatea. Dar mai ales nerăbdarea. Cititorul zilelor noastre (mai ales cititorul tânăr) este unul extrem de grăbit. Lectura optimă este un act care trebuie să se desfășoare au ralenti, să fie efectiv o lectură și nu devorare.

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Evident. De altfel scrisul a fost mereu și o chestiune de seducție. Problema e că cititorul actual devine tot mai greu de sedus, el trăiește, așa cum știm, într-o lume dezvrăjită și a devenit cvasi-imun la cântecul, așa de fascinant totuși, al sirenelor.

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

Nici forța, nici slăbiciunea, mai degrabă opacitatea. E adevărat că această opacitate s-ar putea defini ca o forță care se naște din slăbiciune.

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Calitativă? Calitativă?

Din punct de vedere calitativ e greu de apreciat în absența unor statistici. Din punct de vedere calitativ, se poate vorbi nu de o diminuare, ci de anumite mutații, rezultate din noile repere culturale (film, muzică, TV, internet) care fac ca cititorul de astăzi să se deosebească fundamental de cel de acum câteva decenii. Marile capodopere literare (care solicită o lectură atentă și răbdătoare) sunt tot mai puțin frecventate, se citește de preferință literatură contemporană, mai cu seamă americană. Tolstoi sau Thomas Mann au devenit plicticoși...

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

Eu nu acuz, nici nu apăr, constat. Lumea s-a schimbat mult și e firesc

Discobolul

să se schimbe și cititorul. Dar asta nu-l scuză în totalitate pentru pripeala și indolența pe care o dovedește adesea în relația lui cu literatura.

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual decelabil, ierarhizabil?

Sigur că există mai multe categorii de cititori. Unii citesc ca să-și omoare timpul, alții din dorința de a se informa, prea puțini fiind aceia care citesc pentru că sunt pasionați efectiv de literatură. Cititorul de literatură devine o specie tot mai rar întâlnită. Cititorul de romane (încă activ) nu știu dacă este neapărat și un cititor de literatură. Există destule motivații extraliterare pentru lectura unui roman.

Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă post-modernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

E problema fiecărui scriitor să facă sau nu compromisuri. Eu nu le consider necesare, ar semăna cu un fel de autocenzură.

S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta benefică? Cui anume?

Unele site-uri și bloguri literare sunt câteodată mai credibile decât revistele de specialitate. Prezența lor este benefică, căci fac o pledoarie pentru lectură.

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

Cititorul meu ideal seamănă ca o picătură de apă cu Nora Iuga.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Nu mă gândesc.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Criticul este/ar trebui să fie un cititor mai performant, din păcate el e la fel de orgolios ca orice scriitor și adesea în loc să scrie despre cărțile pe care le citește scrie de fapt despre propriile sale frustrări și obsesii, uitând lecția lui Ortega y Gasset: critica – o formă de amor intellectuallis.

Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

E mai important să scrii bine decât să scrii cărți de succes, la critică sau la public, indiferent.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și *împotriva* cititorului sau este mereu *funcție* de acesta?

Succesul e condiționat întotdeauna de cititor, face parte din regulile

jocului.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai scrie?

Firese ar fi să răspund nu. Voi răspunde însă: nu știu, pentru că până la urmă scrisul e un viciu și, ca toate viciile, creează dependență.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

Nu e treaba mea să îmi înțeleg textele. Treaba mea e să le scriu.

Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreoa relevanță un sondaj care să evidențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?

Ar fi interesant de știut. Dar cum să fac oare să aflu?

Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?

Oare să fie textele mele chiar niște „opere”? Dar chiar dacă nu sunt, ele au nevoie de cititori empatici, care până la urmă nu sunt chiar așa greu de găsit nici în societatea actuală. Știu că există un număr de tineri care mă citesc și mă apreciază, iar asta e cel mai frumos omagiu care poate fi adus așa-ziselor mele „opere”.

Cine sau ce formează cititorii de mâine?

În nici un caz școala, care a devenit tot mai neputincioasă și tot mai discreditată. Poate blogurile literare.

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

Să nu ne amăgim, cititorii de literatură au alcătuit întotdeauna o minoritate și vor rămâne mereu o minoritate. Împotriva a ceea ce se afirmă de obicei în zilele noastre arta nu e un meșteșug democratic.

Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.

O deosebire ar fi următoarea: în metrourile bucureștene se citesc tabloide, în metrourile din Viena sau din Berlin – cărți.

Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

Nu cred, cel puțin în ceea ce privește marile edituri.

BOGDAN SUCEAVĂ

Cine are nevoie de literatură în vremurile iPodului?

Am citit lista de întrebări pe care redacția *Discobolului* a avut amabilitatea să mi le transmită și cred că pe marginea lor s-ar putea scrie o carte. Sunt întrebări complexe, ample, fiecare dintre ele demne de o discuție extinsă. Pentru că e vorba, de fapt, de raportul fiecăruia dintre noi cu literatura. Perspectiva mea e cumva particulară, pentru că scriu despre teme românești, deși nu mai locuiesc în România. Îmi propun să spun adevărul, cel puțin cel pe care eu l-am văzut; teme despre care am scris până acum includ haosul tranziției de după căderea regimului comunist, stingerea societății tradiționale în satul românesc, tema morții și a imaginarului contemporan asociat cu ea. Am scris despre politica românească, despre personajele care o locuiesc. Am fost întrebat de ce mai scriu în română și la 14 ani după ce am părăsit România, și cred că fac asta pentru că a scrie în limba română nu a reprezentat niciodată pentru mine un act comercial, ci o formă precisă de raportare la realitate. Nu scriu pentru a seduce îngerii, nici pentru a vinde o sută de mii de exemplare. Raportul meu cu literatura este o importantă componentă a raportului meu cu realitatea, e expresia precisă a unei decriptări. Trăiesc înlăuntrul literaturii. Citesc foarte mult și îmi folosesc iPodul pentru asculta pe el literatură. E un stil de viață, o opțiune, o formă de a selecta din ceea ce mi se oferă numai lucrurile care mi se pare că merită.

Nu scriu pentru bani, și găsesc că asta e o binecuvântare. Chiar mă bucur că e așa. Literatura poate exista și în afara maimuțării comerciale, la fel cum o problemă de geometrie există și e cât se poate de *reală*, chiar dacă nu vedem figura aceea, fie ea un cerc perfect sau un triunghi cu laturile perfect rectilinii, nicăieri în viața reală. Realitatea logică sau matematică există chiar și în absența unei reprezentări fidele în realitate. Tot astfel putem vorbi și despre existența consistenței literare ca despre un fapt independent

de conjuncturile comerciale; un roman se poate susține din punct de vedere literar chiar dacă e scris în limba unui trib din care nu a mai rămas decât un singur vorbitor și dacă textul lui nu va fi tradus niciodată. În ultima instanță, nu are nici o importanță ce spune publicul. Coerența literară ține de cu totul alte legi decât de răspunsul publicului.

Pe de altă parte, soliditatea unui text de literatură de ficțiune provine dintr-o substanță consistentă, dintr-o întrebare plină de conținut, o întrebare la care nici fizica, nici chimia și nici vreuna dintre științele exacte nu pot da un răspuns precis, dar care poate fi tratată cu mijloace specific literare. E vorba de acele întrebări care lasă teren liber speculației, acolo unde domeniul doar aparent iluzoriu al literaturii poate aduce calitate și limpezire, unde științele ar pierde dacă ar folosi aceleași unelte. Paradoxal e că tocmai pentru că literatura nu are nevoie de tehnologie sofisticată, precum arta filmului, nici de efecte vizuale de un cost exorbitant, ea poate explora eficient și flexibil noi teritorii ale limbajului artistic și ale comunicării. Cred că tocmai de aceea ea poate cuceri pentru imaginarul contemporan noi puncte de forță pe care celelalte arte pot zidi. Dar asta se întâmplă abia după aceea. La început a fost *Lord of the Rings* cartea, și abia după aceea filmul. Astfel de cuceriri se fac foarte bine și în absența cititorului. La început experiment, ele ajung să își consolideze și să-și acumuleze mesajul în timp.

Unele dintre întrebări pot să fie dureroase, altele pot fi de-a dreptul cumplite. Literatura poate broda în jurul lor. Publicul poate evita să-și pună aceste întrebări. Asta nu le face prin nimic mai puțin importante.

O temă poate avea succes la public dacă există un număr suficient de mare de cititori care să fie interesați la momentul respectiv de tema cu pricina și de unghiul ei de abordare. Dar dacă o temă nu e observată de nimeni și nu e inteligent abordată într-o anumită perioadă culturală, nu putem fi de acord că cel care o explorează împotriva tendinței generale e un vizionar? Nu a fost un vizionar James Joyce? Sau chiar și I. L. Caragiale, cu toata reacția stupidă a contemporanilor lui la unele dintre reprezentările pieselor, nu a fost un vizionar? A spus întotdeauna adevărul. Măcar atât de-am fi învățat: că literatura nu depinde de public și că măsura ei trebuie despărțită de răspunsul primei reacții a audienței.

Îți trebuie uriașă tărie morală ca să admiti că un răspuns de calitate poate veni din partea aproapelui. Câți dintre noi avem tăria aceasta?

Au fost multe lucruri care m-au dezgustat în ultimii ani în felul cum

Discobolul

a evoluat spațiul editorial de limbă română. Nu mi-a plăcut stilul de lucru al unor editori, nu mi-au plăcut atacurile absurde ale unor jurnaliști sau comentatori față de unele lucrări literare serioase, ceva ce mi s-a părut a dăuna ambianței în care literatura are bune șanse să fie receptată. Dar nimic din toate acestea nu mă poate face să spun că mi-aș schimba limba literară (deși pot) sau că aș renunța să fiu prezent în spațiul literar românesc. Atunci când viața literară bucureșteană mi s-a părut că depășește limitele acceptabilului, am transmis spre București demisia mea din Uniunea Scriitorilor (era datată 3 noiembrie 2009), căutând să nu produc nici un fel de zgomot în spațiul public (o opțiune ce ține de stil). A fost o demisie de un rând și jumătate, urmată de semnătură. Dar asta nu înseamnă că m-am îndepărtat de literatură sau că ar putea exista ceva care să mă înstrăineze de ea, ci a fost doar o formă de a spune că sunt ferm convins că azi Uniunea Scriitorilor nu mai reprezintă nimic, că scandalurile din jurul ei mă lasă indiferent și că nu au legătură cu literatura, că între public și Uniunea Scriitorilor punțile sunt tăiate. Cândva probabil că mi-a păsat de punctul de vedere bucureștean asupra chestiunilor literare, dar mi-a trecut demult, atunci când am descoperit că lumea e mare, că alte comunități literare operează cu mai multă onestitate intelectuală și manifestă mai multă deschidere față de literatură.

Cât despre public, nu găsesc că aș avea de făcut vreun compromis față de profunzimea unor teme sau față de curajul de a aborda exact acele teme riscante, dificile, care pierd pe drum pe cei care nu au chef să gândească. Nu mă interesează cei care, din lipsă de timp sau comoditate, nu au chef să gândească. Am încredere că vor rămâne mereu suficient de mulți oameni interesați de întrebări netriviale. Pentru ei îmi propun să muncesc. Oricât de puțini ar rămâne.

Dacă nu voi mai publica vreodată nimic, va fi pentru că nu voi considera că am mai avut de spus nimic nou. Iar dacă voi mai propune vreo carte unui editor, asta va fi numai atunci când am fost convins că substanța ei literară include acea consistență de care aminteam mai sus. Se poate ca un mare procent al publicului de literatură română să migreze spre alte forme de expresie sau să se imerseze în aceeași atmosferă de superficialitate balcan-pensinulară în care s-a aflat și-n alte vremuri. Dar asta n-are vreo legătură cu ceea ce este literatura sau cu efortul nostru de a sintetiza ceea ce vedem. Ca să lucrăm cu distincțiile acestea avem nevoie de luciditate.

MIHAELA URSA

Eu rămân optimistă în raport cu șansele literaturii și ale cititorului de astăzi, în parte și datorită dezvoltării tehnologice

Cititorul actual nu există. Există tot felul de cititori, unii ireproșabili. Totuși, în numele reducăției statistice de la care vă începeți ancheta, dacă mă gândesc la cititorul „de masă”, i-aș reproșa că este leneș și destul de snob. Criza lecturii semnalează o criză mai profundă, a interiorității: a înlocui efortul creator, relaxarea activă sau delectarea pură aduse de o carte cu relaxarea pasivă oferită de o imagine mereu la îndemână înseamnă a renunța la o parte din conținutul tău uman, a nu mai exersa o facultate care te apropia de o realizare „mai” integrală a omului care ești. Pe de o parte, e absolut firesc: de când suntem pe lume am funcționat după legea efortului minim, optimizând tehnologii care să ne scutească de trudă și să ne permită investirea în alte direcții. Niciodată cartea nu i-a rezistat, pe scară largă, imaginii, iar faptul că imaginea a găsit în sfârșit modalitățile de a cuceri irevocabil reductele literaturii e cu totul explicabil. Seduci mai ușor cu o imagine decât cu un text, ajungi mai ușor memorabil ca figură vizuală decât ca figură retorică. Pe de altă parte, cred că ne ascundem după deget punând vina pe vizual ca să scuzăm lipsa de interes pentru carte: am văzut de curând un material despre „lecturile” vedetelor autohtone. Cu excepția unei starlete care citea Anna Karenina, a doi maneliști care îl invocau pe Paulo Coelho și a unui cântăreț care ținea minte ceva din liceu despre Rebreanu, aceștia au declarat (mai agramat decât vă reproduc acum) că „nu se ocupă cu din astea”, că „m-a stresat mama cu cititul, ea citea, dar eu nu mai vreau, că prea mă stresa”, că „inteligența unui om nu se măsoară după câte cărți a citit, dacă-i merg afacerile și se ocupă de ele” și, în fine, că „sunt foarte ocupați și n-au vreme și de astea”. Îmi place să cred că este un caz extrem, dar nu-i sigur că este chiar așa: în urmă

cu zece-cincisprezece ani, oamenii surprinși în situația de a nu putea furniza imediat un nume de autor sau un titlu de carte se rușinau, pe când cei de azi mi se par mândri de această deficiență ca de o mare realizare (să ne amintim cu câtă trufie declara Victoria Beckham, ca pe o victorie personală, că n-a citit niciodată vreo carte, nici măcar lecturile școlare obligatorii). În acest context, mă impacientez puțin faptul că, dintre cei care citesc, mulți aleg lecturi facile, ghidându-se după moda zilei, și nu după performanța estetică sau după gustul personal. Sigur că nu am naivitatea să mi-i doresc pe toți cititori profesioniști, dar mă gândesc cu tristețe că aceștia vor muri înainte să fi avut bucuria unei cărți cu adevărat frumoase.

Părerea mea este că lectura tradițională, așa cum o știm, va rezista oricărui impact vizual, numai că va constitui la un moment dat o formă alternativă de delectare, destul de elitistă. În termenii întrebării dvs., vor fi mai puțini cititori, dar cei rămași vor fi foarte rafinați. Cred la fel de mult că, la fel cum tehnologiile vizuale au colonizat literatura, și literatura colonizează deja mediile digitale, reinventându-se. Puterea noastră de creație imaginară și capacitățile noastre interactive sunt deja puse la încercare de ceea ce am numi cu un termen tradițional „noi specii literare”. Nu cred că literatura trebuie să facă vreo concesie publicului de dragul publicului, acest lucru n-a adus niciodată vreun lucru bun. Știu că se poartă compromisul de piață, că avem scriitori care scriu pentru a vinde, că există cărți care vând ca pâinea caldă non-scriitori. Totuși, cred că literatura în general trebuie să-și reactualizeze puterea de a *vorbi* cuiva, fără de care textul rămâne neconvincător. O lume inventată care nu se deschide către nimeni este o lume moartă, iar scriitorii care scriu exclusiv pentru alți scriitori nu sunt mai puțin vinovați decât aceia care n-au luat niciodată o carte în mână: cei din urmă sunt săraci, cei dintâi sunt autosuficienți.

Eu rămân optimistă în raport cu șansele literaturii și ale cititorului de astăzi, în parte și datorită dezvoltării tehnologice: revistele electronice, bazele de date, siturile culturale sunt mult mai accesibile cititorului decât revistele sau dicționarele pe suport tipărit; documentarea bibliografică (în măsură să constituie în sine, pe vremuri, dovada unei bune competențe filologice) a ajuns mult mai rapidă și eficientă, la îndemână, *blog*-urile sau portalurile culturale facilitează contacte între oameni cu preocupări similare, creează nu numai comunități de utilizatori, ci și comunități de cititori performanți, pentru care viața este încă inimaginabilă în absența lecturii. Ideea că trebuie să înțelegem epoca digitalizării ca pe o apocalipsă a lecturii este cu totul ridicolă.

MIRUNA VLADA

Cu cât ești mai expus public numărul mare de cititori îi poate face și pe critici să te valideze, la fel cum se poate întâmpla și invers

Ce i-ați reproșa cititorului actual, ce vă nemulțumește la el?

Mi-e cam frică de aceste concepte universale de tipul *Cititorul actual*. Sunt atâtea tipuri de cititori încât mă inhib numai când mă gândesc la ei. Dar ceea ce au toți în comun cred că sunt următoarele: rapiditatea actului lecturii (contaminată de la ritmul accelerat al vieții consumiste în general), faptul că nu mai are deloc încredere în opiniile critice de autoritate și atunci poate ușor cădea în plasa veleitarismului luat drept mare valoare și, de asemenea, interesul funcțional care conduce tot mai mult actul lecturii (după logica citesc ca să aflu ceva anume, citesc ca să îmi îndeplinesc o nevoie clar circumscrisă, citesc știind deja ce vreau să găesc etc.) ceea ce produce o mare sărăcie de sensuri și îl lipsește pe cititor de privilegiul suprem al literaturii de calitate – misterul, spontaneitatea, iraționalul.

Tehnicile de seducție prin scriitură trebuie ele să fie mai elaborate acum pentru a contracara efectul seducției mediatice?

Da, cu siguranță. Și cred că de cele mai multe ori sunt atât de rafinat elaborate încât ajung să imite foarte bine efectul cinematografic. Atât în proză cât și în poezie se face tot mai mult simțită prezența efectelor cinematografice - creare de atmosferă, accent pe senzații, epic, suspans, imagini memorabile, dinamism etc. Dar cred că adevărata seducție se realizează fără un plan prestabilit. Ne seduce tocmai fiindcă nu știm care e sursa seducției. Căci așa funcționează frumusețea, ca o perpetuă căutare fără răspuns. De aceea și filmele de calitate nu sunt cele de box office, la finalul cărora știm cu toții ce se va întâmpla, ci tocmai acele filme care te țin într-un suspans fără sfârșit, la

Discobolul

al căror mesaj te poți gândi și fără să ai ecranul în fața ta.

Încercările de a seduce cititorul denotă slăbiciunea sau forța acestuia?

Și una și cealaltă deopotrivă. Se dovedește slab atunci când se mulțumește cu aparența textului, e puternic atunci când intuiește că este sedus, dar se lasă purtat de val în toate direcțiile textului.

Suferă literatura de o diminuare a numărului cititorilor ei? Cantitativă? Calitativă?

Nu cred. Poate producătorii de literatură să sufere, mai ales cei foarte plini de sine și care nu își pot satisface ego-ul cu aplauze suficiente. Dar literatura își vede de viața ei. Știe că tot pământul și tot creierul e cuprins în cuvânt, știe că nu putem respira fără ea, așa că doar își schimbă desuurile din când în când în culise, dar năravul niciodată. Rămâne mereu prezentă pe scenă. Aș spune că diminuarea nu e nici cantitativă, nici calitativă. E doar ciclică.

Într-un proces intentat cititorului pentru insuficiențele sale de statut, ați alege partea acuzării sau pe cea a apărării?

Cum îmi place să fiu adesea avocatul diavolului într-o dezbatere, mi-ar plăcea să fiu cu siguranță în tabăra... (și aici vă las pe dumneavoastră să ghiciți în care...).

Este corect să vorbim de cititor în general? Este cititorul actual decelabil, ierarhizabil?

Am menționat de la început că nu pot vorbi în termeni atât de abstracți precum cel de *cititor sui generis*. Cred cu tărie că această categorie, ca oricare alta cu care operăm pentru a deosebi între subiectul și obiectul analizelor, permite ierarhizări, și chiar unele destul de rigide – pornind de la cititorii profesionalizați, de bibliotecă să zicem, și terminând cu cei pentru care lectura înseamnă răsfoirea principalelor titluri și știri ale zilei.

Credeți că scriitorii sunt mai deschiși acum, în plină epocă post-modernă, la mai multe compromisuri pentru cititor?

Tentația e să spun că da, deoarece au mai multe instrumente ca altădată să exploreze dorințele și viziunile cititorului și atunci firește că și tentația crește. Precum departamentul de marketing al unei companii care a devenit indispensabil pentru menținerea competitivității pe piață, acest aspect al explorării tendințelor pieții și a evoluției consumatorului se manifestă cu certitudine și în literatură. Cu toate acestea nu pot să nu remarc faptul că

aceste tendințe nu fac decât să arate diminuarea resurselor creative, cât și a resurselor de receptare din domeniul artistic. Scriitorul nu mai apelează la propria imaginație decât ca la un instrument de perfecționare a comenzilor primite de la public, iar publicul nu mai face nici un efort în receptare, primind exact ceea ce dorește (mă refer la literatura tip best seller, o industrie ca oricare alta). Nu știu dacă nu cumva „lene ontologică” să fie un concept prea bombastic, dar așa îmi vin să numesc rezultatul acestor practici postmoderne de explorare în afară în loc de înăuntru.

S-a schimbat relația dintre scriitor și cititorii săi datorită dezvoltării tehnologiei? Aduc noile medii de difuzare a scrierilor (site-urile, revistele și blog-urile literare) o mai mare apropiere? Este aceasta benefică? Cui anume?

Dacă răspunsul nu ar fi afirmativ nu cred că ar mai exista această întrebare pe buzele tuturor. Noile tehnologii au schimbat enorm toate mecanismele sociale de relaționare, ajungându-se chiar la provocarea unor mutații fundamentale de ordin etic și estetic, ceea ce evident ne demonstrează din plin impactul profund produs de *world wide web*. Scriitorul este cu siguranță mai apropiat de cititorul său (deși ar trebui să realizăm că apropierea este tot la fel de abstractă cum era înainte, bazându-ne pe observația că pe internet totul e virtual, construit, ficționalizat prin urmare ceea ce găsim acolo nu e decât o mică parte a ceea ce există în realitate, deci nici scriitorul nici cititorul neputând să intre într-un real contact nemijlocit unul cu celălalt). Benefică e totuși această apropiere pentru confortul psihic al ambelor părți - scriitorii că nu scriu în pustiu, cititorii – că scriitorul acela există în carne și oase, și-i putem transmite ce simțim în timp real, impresii proaspete.

Portretul robot al cititorului dumneavoastră ideal.

Fără vârstă biologică, deschis la experimente, citește din plăcere și nu din obligație, lipsit de prejudecăți majore, gnostic, cu o minimă cultură literară și generală, spirit critic foarte ascuțit, nemulțumit din fire.

Cât de mult vă gândiți la cititor atunci când scrieți?

Mi se întâmplă uneori ca în vis (că eu mereu când scriu mă simt ca și când aș visa): când mă gândesc că eu de fapt visez și conștientizez asta mă trezesc brusc și uit unde am rămas cu visul. Când mă gândesc să-i spun ceva în mod special cititorului, îmi pierd șirul și uit complet ce am vrut să spun.

Criticul este el un altfel de cititor, mai important poate?

Nu aș face ierarhii de importanță. Mai degrabă de forță. Criticul este

Discobolul

cititorul profesionist prin excelență, cel care știe să facă un echilibru între lectura inimii și cea a rațiunii. Adesea însă criticii care își lasă instrumentele formale de analiză să le înghite pe cele emoționale, spontane, izvorâte din dragostea pură pentru cuvânt, devin mai puțin importanți (în sensul de percutanți ca mesaj) decât cititorii cu instrumente mai simple, mai pure, mai primitive.

Dacă ar fi să alegeți între succesul la public și succesul la critică pentru ce ați opta?

Succesul la publicul critic.

Ce înseamnă de fapt succesul unui scriitor? Se poate manifesta acesta și împotriva cititorului sau este mereu funcție de acesta?

În România succesul unui scriitor este cu siguranță unul decretat de sus, adică de critici și de diverse comitete și comiții, acestea fiind filtrele valorice tradiționale în comunism și perpetuate insesizabil până azi, însă doar în mintea scriitorilor. Căci pentru cititorul obișnuit toate aceste instanțe nici nu mai există acum, fiind foarte puțin vizibile în spațiul public și în marele spectacol mediatic, așa că vedem tot timpul cum opțiunile publicului sunt foarte departe de opțiunile criticii de specialitate. Contează însă mult și contextul, și gradul de expunere pe care și-l asumă un scriitor, și n-aș vrea ca explicația mea să pară foarte deterministă. Spre exemplu, în sondajele aplicate publicului larg, Ana Blandiana apare cu detașare ca cea mai cunoscută poetă contemporană, în schimb poeta Angela Marinescu este tot mai mult menționată ca cea mai valoroasă în cercurile criticii de specialitate și este aproape total necunoscută publicului larg. Acest fapt nu ne indică valoarea celor două, ci doar apetența lor diferită la expunerea publică, ce are evident repercusiuni și asupra operei și a succesului. Cu cât ești mai expus public numărul mare de cititori îi poate face și pe critici să te valideze, la fel cum se poate întâmpla și invers. Necunoscute sunt însă căile succesului adevărat, chiar dacă în Statele Unite găsești deja sute de titluri care te învață cum să fii cel mai de succes om de pe planetă și totuși rezultatele nu prea se văd nicăieri, ironia sorții. Succesul unui scriitor se manifestă împotriva cititorului atunci când vorbim de reevaluări după zeci sau sute de ani de la dispariția respectivilor creatori. Sunt atâtea cazuri de scriitori anonimi sau chiar contestați ca neimportanți în timpul vieții care au devenit ulterior reprezentativi pentru întreg secolul în care au creat.

Dacă ați ști că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scrieți, ați mai

scrie?

Dificilă și inteligentă întrebare. Să fiu atât de egoistă încât să spun că da? Nu.

Cum v-ați caracteriza ca cititor al propriilor dumneavoastră scrieri? Vă înțelegeți mai bine decât vă înțeleg alții sau, dimpotrivă, vă cuceriți în timp sau/și niciodată complet?

Sunt un cititor destul de exaltat al propriilor scrieri (deci unul periculos, chiar păgubos). Când am însă impresia că îmi înțeleg anumite pasaje mai bine decât orice alt cititor atunci am garanția faptului că acel text e prost scris. Miza mea nu e să mă conving pe mine, miza mea e să exprim, să dau afară trecând prin lăuntru meu, nu să fac mesajul să se întoarcă ca un bumerang la loc în mine. Am evident speranța, și lipsa de modestie deopotrivă, de a crede că nu mă cuceresc niciodată complet.

Știți sau ați fi curios să aflați cu cine vă împărțiți cititorii? Ar avea vreă relevanță un sondaj care să evidențieze anumite predilecții de lectură (genuri, scriitori etc.) ale cititorilor dumneavoastră?

Da, sincer m-ar interesa acest detaliu. Ar fi chiar un tip de analiză foarte interesantă și foarte ofertantă, mai ales pentru istoricii literari. Aș fi curioasă să văd dacă cititorii mei mă plasează în apropierea scriitorilor mei preferați, a celor din care mi-am extras seva la nivel intelectual. Căci adesea aceste procese de „îngemănare” a tipului de scriere sunt foarte complicate și greu sesizabile din interior.

Ați simțit vreodată că operele dumneavoastră s-ar adresa mai degrabă unor alte tipuri de cititori, mai puțin puse la dispoziție/dezvoltate de societatea contemporană?

Nu. Nu am un plan de *hic et nunc* definitiv, dar nici o iluzionare de tipul : *lasă că nu sunt citită și înțeleasă acum, dar peste 100 de ani o să fie cea mai citită*. Sunt atâtia factori și e așa de mare loteria aceasta a receptării, încât ca să nu-ți pierzi mințile mai bine o ignori pur și simplu și lași lucrurile să se dezvolte de la sine.

Cine sau ce formează cititorii de mâine?

Mass media, internetul, relațiile sociale și în ultimul rând, școala. Mă refer la impactul cel mai vizibil al instanțelor de formare asupra cititorilor de mâine.

Credeți că într-un viitor nu prea îndepărtat cititorii activi vor fi preponderent din rândul scriitorilor sau al oamenilor de cultură? Va

ajunge literatura un fenomen oarecum auto-întreținut și periferic?

Nu prea îmi plac scenariile apocaliptice de tipul dispariției literaturii, a marginalizării totale, a cluburilor private de cultură etc. Va trece prin acest proces o anumită parte a literaturii, dar va apărea un nou centru de interes în schimb, așa cum acum nimeni nu mai are reverii acum citind Homer sau trubadurii, în afara câtorva rafinați. Și cu toate acestea Homer ca figură literară și ca forță scripturală nu a avut de suferit prea mult de pe seama acestui fapt.

Cititorul român și cititorul occidental. Asemănări și deosebiri.

Cititorul român e ieșit din totalitarism și păstrează încă ticurile sistemului acela indus de receptare: respectul indiscutabil pentru centrul de autoritate, grilele de lectură prefabricate, absența spiritului critic, concomitente cu interesul pentru subterfugii, căutarea referințelor ascunse la situația reală în spatele cuvintelor, accentul pe nuanțe, simbolistica arborescentă etc. Cel occidental e supus mai mult totalitarismului consumului de cultură, al marketizării în exces a literaturii facile, dar e încurajată concomitent și lectura critică, pluralismul sensurilor, analiza comparată. Prin urmare fiecare spațiu cultural și social își are punctele sale tari și slăbiciunile sale majore. Decantarea ține însă în mod fundamental de opțiunile individuale.

Există o lipsă de cititori profesioniști în diferite poziții cheie ale industriei românești de carte (redactori de carte etc.)?

Cititori profesioniști avem, mulți dintre ei sunt chiar în birourile editurilor, dar logica economiei de piață, cât și inflația de pretendenți la titlul de *scriitor* fac ca grilele valorice să se contorsioneze în funcție de nevoia de profit a respectivelor instituții.

ANDREI ZANCA

Capitalul unei reviste, al unei edituri, îl constituie relația cu publicul

Constituind o manifestare de vârf a conștiinței colective, scriitorul are, în consecință, de purtat și o *răspundere*, mai ales în momente de derută socială și istorică, în care se așteaptă de la el o limpezire a unor gânduri și obsesii colective, confuz bântuind. Mai ales în aceste momente se impune necesitatea unui *dialog cu publicul* – care în forul său intim își dorește într-o clarificare acest lucru –, se pune întrebarea *interlocutorului*. De altfel, dacă e să fim absolut onești, fiecare este dominat în intimitatea laboratorului său creativ de prezența aproape vizuală a unui interlocutor (oare, ce ar spune X despre asta acum?...), a unei imagini prealabile, raportabile, însoțitoare, care se impune în momentele de nesiguranță. (Firește, un interlocutor, în sensul programatic este o aberație – nu scrii „pentru” cineva anume, *ci fiindcă nu poți altfel: hier stehe ich; kann nicht anders...* –, el există doar din punct de vedere extra-literar, constituind mai ales unul din compartimentele psihologiei literaturii; nici un creator autentic nu are în vedere așa ceva, însă pe de altă parte, dacă fiecare celulă conține toate informațiile întregului organism, nu e în noi, în fiecare, întreaga lume?)

Încă mai predomină, din păcate, „imaginea scriitorului”, așa cum a fost ea circumscrisă mai mult ori mai puțin romantic, ea constituind însă în sine atât „alungarea”, proscierea lui (ca urmare a instituirii unui soclu, pe care publicul îl dorește doar după moartea acestuia), cât și mediul din care scriitorul crede a-și extrage cu o anume detașare, instituită de *hybris*, forțele necesare unei continuări.

Această imagine nu este doar desuetă, ci ea constituie în aceste vremuri moderne și sfârșitul scriitorului prin *izolarea lui socială și implicit și ma-*

Discobolul

terială: s-ar putea spune că el singur își provoacă printr-o atitudine imatură, arogantă, acest neajuns, pe care mai apoi îl *deplânge*, înfierând totul drept ingratitudine, superficialitate, separându-se astfel și mai mult.

Aici trebuie evocată și aplecarea intimă, adânc inculcată și devastatoare înspre *capcana mitizării – și adiacentele ei atât de prezente* –, prin apelul la, să-i zicem, un soi de utilizare a leit-motivului, ca în succesul facil al utilizării refrenului muzical: este îndeajuns ca o personalitate culturală să declare pe baza unei subiectivități suspectabile, că unul, cineva este o bombă culturală, ca ceilalți să preia această afirmație și să o colporteze de pe acum, reluată în fiecare discuție, fiecare pagina de revistă, fără de-a fi aprofundat (ori chiar citit) autorul cu pricina, opera respectivă, totul cu o apetență a unei înclinări milenare rurale de a-și găsi o ureche curioasă, care să asculte cu „gura căscată” și să preia la rândul ei această ștafetă, încât peste noapte se instituie un clișeu eronat și atot-vehiculat al acestui „mit”. O atitudine periculoasă atât pentru public, cât și pentru autorul astfel colportat, căruia în fond i se face deserviciul enorm al grevării lăuntrice a unui soi de *mitomanie tipic orientală*.

Credem că atât de discutata autocenzură, cu toată rafinarea lexicală a diplomației textuale a fost mult mai puțin periculoasă decât ceea ce se întâmplă acum în lume în general, și anume *autocenzura best-sellerului*: cum să scriu spre a avea succes, încât cartea să fie bine vandabilă, adică un best-seller? Se anunță astfel un atentat în mod grav la substanța genuină, la autenticitate în favoarea unui anumit model, a unor anumite modele ale cărții de succes. Apare un straniu paradox: *nu devii universal decât dacă ești onest, autentic în perimetrul național*. Best-sellerul nu se poate scrie apelând la un model, la structură ori motive de succes, ci atingând nervul public. Actualitatea lui Maiorescu este uimitoare.

Din această direcție apare reacția lent demolantă a *autocompătimirii* (fără a vorbi că ea constituie un păcat capital în fața unui miez divin aflat în fiecare), *a cinismului, a defetismului, a luării în târbacă a tot și a toate sub forma unei ironii nu ca feed-back, ci ca reacție grotescă de apărare a unei neputințe creatoare de conflicte*, în cadrul oricărei grupări ce-și impune o **intenționalitate funciarmamente justificată**, a ieșirii dintr-un impas.

Se reliefează treptat o **aroganță a închiderii, datorită hybrisului**, a unei dorințe malefice de *autodeterminare*. În acest context apare tainica

umilință asumată într-un cerc galopant vicios, a supunerii active la *influențe străine de matcă proprie*.

Reacția unui public confruntat cu asemenea realități devine astfel, automat, *una de îndepărtare, de separare față de carte și autor*. El realizează cu uimire că **nu-și regăsește** obsesiile, dificultățile și nedumeririle lui în aceste „realizări”, preferând în cele din urmă divertismentul fad și fără miez al ecranului, telenovelei (ce tinde a deveni modelul educațional național, o cultură de telenovelă...), al „operelor muzicale” (musical), zgomotoase și atletice, într-o feerie de proteză.

Dincolo însă de aceste aspecte, de categoria experimentalistilor de tot soiul în vreme ce clădirea arde, și care tot ei deplâng cu o insistență „dega-jată” starea jalnică a literaturii în vremurile acestea modern de post-moderne (în care influențele și izvoarele de influențare mult înlesnite de internet sunt atât de numeroase, încât nimeni nu mai poate decide cine pe cine influențează, cine de la cine se „inspiră”, lucru mai lesne de descoperit de o fire ce se încredințează deplin intuiției, decât celor cu adânci, interminabile și „totale” lecturi), rămâne concluzia simplă: ***scriitorul însuși își erijează pe nesimțite un zid, o barieră, intră într-o izolare pe care el însuși și-a instituit-o.***

Să ne reamintim vremurile de până la '89 când se făceau cozi în spa-tele librăriilor, în care la anumite cărți nu ajungeai, fiindcă existau „listele” pe care cu toții le știm, și să ne întrebăm: cum ne merge acum, cum îi merge literaturii acum, ce se cere în acest context, care, transgresând grotescul, a devenit atât de tragic.

Se cere pur și simplu deschidere absolută, onestitate absolută față de sine și deci implicit și față de interlocutor, de public, care în cele din urmă este susținătorul material (când încă n-a devenit și moral) al unei arte ce-și pune cu stringență problema dispariției ca „specie”. Interesul pentru poezie n-a dispărut, ci doar **față de o anume poezie**. Interesul față de carte în genere n-a dispărut, ci doar **față de o anume carte**.

Unde a rămas solidaritatea anilor '80, spre exemplu? Să fi fost și această așa zisă solidaritate – în mare –, doar o **nișă** trecătoare? Din câte se aude și se citește, unul combate pe celălalt, invidiindu-se, ironizându-se: „un poet nu este scriitor adevărat de vreme ce nu s-a încumetat să scrie un roman”, și-n curând piețele literare au fost de-a dreptul inundate de poeți care au început să scrie romane, chiar dacă în forul lor interior, acest lucru era legat de un chin imens...

Discobolul

Oare cum reacționează un public în fața acestor, cu atâta chin și lehamite scrise, „romane”? Nu se manifestă aici tocmai acest înaintea pomenit dezastru al best-sellerului, al unei cărți de succes, care pe urmă să atragă pe urma lui și pe celelalte? Și de ce „celelalte”? Așadar, unde ne sunt acum generațiile? (Fără a mai vorbi că termenul de *generație*, în afara de o *posibilă încadrare critică și de istorie literară*, de altfel jalnic justificată, se impune mai ales ca o *reacție la social și la istoric* decât ca o încadrare, la care un creator de talent – și fiecare este singur cu creația sa – *aparține doar cel mult biografic*, opera sa fiind și tinzând a fi absolut personală, în spiritul unicității fiecăruia, având deci o tendință de-a ancora în atemporal).

Dacă fiecare creator este singur în fața manuscrisului său, și încearcă să-și găsească „*sunetul*” (*the sound*, al muzicienilor de jazz, spre exemplu), există anume contexte (care țin însă azi și de starea generală a artei și, implicit a creatorului), sociale și istorice când se *re-cere o solidaritate*, o *deschidere spre public*, *necesitatea dialogului cu un interlocutor dezamăgit că nu se mai regăsește, că este în fond cu aroganță ignorat*.

Există așadar o vreme când este nevoie a trage împreună de funia unui clopot trezitor, și nu numai pentru simplu fapt că nimeni nu este deținătorul suprem al adevărului. Se uită faptul simplu, că ***fără public nu există nici posibilitatea supraviețuirii artei*** (și aici mă refer în primul rând la edituri, foruri culturale), sponsorizările de orice fel fiind doar un paliativ, implicând diverse sfere de interese.

Astfel, se observă fenomenul ciudat că în ultima vreme ne citim doar între noi (dacă...), se scrie critică, doar în spiritul coteriei, doar pentru obținerea unei anume aprobări admirative, nu atât din partea unui grup mai larg, cât mai ales din partea unuia / unora puțini, anume (repet, există din fericire și numeroase excepții, ce tind să se generalizeze). Cum să mai mire astfel starea literaturii, ori unde suntem?

În perimetrul criticii literare – cu reale excepții, din fericire – cartea recenzată, ori supusă unui studiu critic este citită superficial, frunzărită într-o jumătate de oră și apoi mai ca întotdeauna utilizată doar *ca pretext*, spre a-și expune *propriile obsesii și refulări*, într-un bombardament de nume celebre și de citate (din care mă îndoiesc în acest caz simptomatic, că (citatele persoane și cărțile lor) au fost realmente aprofundate și aspirate creativ în forul interior, căci, dacă ar fi așa, atunci ar exista în primul rând responsabilitatea de-a lectura cartea supusă recenziei, criticii, și apoi, dintr-o nevoie ce se

impune de la sine: renunțarea la prolixitate, și recurgerea aproape automată **la simplitatea expunerii**, ca intermediar între autor și public, ca o „datorie” inerentă a criticii „calde”).

Însă, în loc de-a lucra *pe și cu textul* autorului, se recurge mai întâi și mai întâi la un soi de încadrare a lui la o generație, apoi la un curent (cu alăturări și analogii bizare de nume), ca o înmormântare, ori ca și cum s-ar lipi de la început o etichetă, întru comoditate și mai ales, cum s-a mai spus, din imboldul lesne de înțeles, de-a vorbi în fine despre sine, utilizând textul, cartea supusă recenziei, criticii, doar ca pretext, ca punct de pornire, spre a putea vorbi de propriile „dururi”.

Ce să înțeleagă un public din aceste bizare manifestări ale autorului și ale criticului? Nu începe el să se îndepărteze, să se separe de acest soi ciudat de convivi? Se regăsește el pe sine în această dispută, cu accente de-a dreptul ridicole?

Și totuși, tot personajele acestei drame grotești (în actul de desolidarizare auto-creat), se plâng în cele din urmă de starea materială jalnică în care sunt ținuți, atât scriitorul cu penaj divin, cât și criticul blazat, și cu îmbârligările expunerii lui: punând cartea alături de receptarea ei critică, ai impresia că este vorba de o confuzie, că se vorbește în mod eronat *de altă carte*, dintr-o greșală de tipar pesemne.

Tot în acest context se impune, ca de la sine, problema tot atât de ardentă a așa-numitei „provincii culturale”, atât din perimetrul național, cât și din cel din alte spații geografice. O încercare de circumscriere a unei „provincii” culturale românești constituie un act complex, implicând simultan și automat un proces de decantare, care să reliefeze un anume specific. Acest lucru nu devine niciunde mai evident decât în condițiile constituirii și perpetuării unui fenomen cultural izolat *în contextul unui meleag de altă factură națională*.

Decantarea specificului românesc în acest context dobândește astfel un caracter simptomatic, relevând în sine un numitor comun al tuturor acestor „provincii” culturale risipite în lume. Ar fi așadar un demers care treptat s-ar configura într-un studiu deosebit de complex al unui fenomen de o importanță majoră și care depășește cadrul cultural, dobândind valențele specificității naționale. Și unde s-ar putea manifesta mai nuanțat și mai „răspicat” acest *fenomen complex al specificității*, dacă nu tocmai în aceste „insule” culturale, *departe de orice influențe conjuncturale*, precum și de *afectele*

Discobolul

perturbatoare, pe care le implică în mod inerent acestea?

„Provincia culturală”, iată un eufemism implicând sub un abia camuflat dispreț o nejustificată barieră ierarhică, însă, în același timp și o tainică și refulată nostalgie a valorii funciare nepervertite de emulație și de compromisul pe care aceasta îl atrage automat după sine, o anume „discretă” și nemărturisită invidie față de o anume libertate și etică, cu atât mai evidentă, cu cât mai „naive” sunt formele ei de manifestare genuină.

Și apoi, și față de o anume *incoruptibilitate*, nu atât în fața unor tentații sociale și ierarhice, cât mai ales față de anume curente, mode și stiluri, considerate a fi drept „indispensabile”, dacă vrei a aparține unui centru „progressist”. O „discretă și nemărturisită” *invidie* vis-à-vis de o detașare suverană față de orice dictat ori sferă de influență, precum și față de o anume „puritate” funciară a propriei ființe.

Marile curente, școli, direcții, s-au născut mai ales din astfel de impulsuri „provinciale”, ori au fost aduse / impuse de „provinciali” în centre. Centralizarea instituie în sine, într-un soi de auto-manipulare periculoasă, o hegemonie a unei inteligențe speculative (inerente unui proces de emulație și de carierism), deseori fără acoperire ori echilibrare lăuntrică. *Organizarea ierarhică de centru aduce cu sine instituirea hybrisului*, a unei anume suficiențe, însă impune pe de altă parte și o selecție față de care, în ciuda conjuncturalului, nu se va putea „apăra” în vreme.

În urma unei recente statistici, care a împărțit în tabere deosebit de agresive aria culturală pariziană, s-a constatat în mod obiectiv că mai mult de 80% din cultura dătătoare de ton din capitala Franței se datorează unor venetici, ori unor „provinciali”, care și-au impus și adus cu sine provincia... Să ne gândim doar la Brâncuși ori la Chagall, care și-au adus și și-au impus fără nici un echivoc provincia în marele centru, ce-și arogă – nu fără o certă justificare – dreptul de-a emite atestate ale genialității, după care și azi se mai perpelesc mulți provinciali. Iar lista poate fi continuată în mod diacronic cu nenumărate descinderi „provinciale”, deseori cu urmări catastrofale pentru reprezentanții ei, ori profilând destine dramatice și tragice, fenomen descris deja de Balzac, ca să amintim doar pe unul din analiștii geniali ai acestui fenomen.

„Provinciile” culturale românești din Franța, Germania, Canada, Italia, SUA, precum și cele din Spania, Suedia, ori Elveția, bunăoară, au impus valori universale pe care nu mai este cazul a le aminti aici.

Să vorbești, în contextul secolului 21, de provincii și mai ales de exilați și autohtoni, mi se pare a fi nu atât o rafinată ierarhizare cu palide ori accentuate culori dictatoriale, de manipulare, o reluare la infinit a acelorași structuri malefice, o bălăcire în același reluat rău, o recurență a dezastrului, ci mai ales reculul unor frustrații și invidii, a încercării de a proiecta o vină parțial nemaiconștientizată și refulată, un fenomen pe care literatura americană – spre a da doar un exemplu – l-a depășit de multă vreme. Un om de cultură poate depăși spațial granițele țării sale locuind în alte spații și meleaguri, însă niciodată nu-și va putea depăși granițele limbii natale, oricâte încercări ar face în acest sens (exemplele lui Eliade și Cioran sunt absolut grăitoare în acest sens).

În ceea ce privește scriitorii din așa-zisul exil (deși doar puțini se mai află în viață, din cei care cu adevărat s-au aflat în exil, majoritatea lor preferând a fi *mai degrabă singuri printre străini, decât cu totul singuri printre ai lor*), și care continuă să scrie în limba natală, se manifestă un fenomen paradoxal: **depărtarea** nu diminuează, ci *sporește, limpezește o iubire* lesne de înțeles. Aflați departe de conflictele deseori ridicole, cauzate de invidii mărunte, de supremații, de tentațiile puterii, de mizeriile cotidiene otrăvitoare, de aura unei conștiințe colective, care în manifestările ei morfogenetice face foarte dificilă păstrarea unei anume decențe, demnități și onestități, gândul majorității este mereu, și implicit, mai onest poate în „naivitatea” lui – cu gândul la Țară, manifestă o perpetuă, neobosită intenționalitate, funciarmen-te onestă, a normalizării și umanizării unei societăți aflate într-o evidentă criză, în prelungirea, nu-i așa, a unei „nemărturisite iubiri”...

Se interesează editurile (atât dintr-un motiv pragmatic, cât și în același timp „cultural”), de **cerințele unui public**, de faptul că o editură trebuie să aibă *specialiștii* ei, care să fie la curent cu cerințele unui public – deseori nemanifestate fățiș, „neconștientizate”, dar existente în forul lăuntric – și care (specialiști) să aibă și *puterea, ingeniozitatea și inventivitatea* de-a se *impune responsabil* unui public, pe scurt: **editura își formează și-și educă, dacă lucrează profesional, un public.**

Pentru înțelegerea demersului nostru să redăm, foarte pe scurt, un exemplu revelator din perimetrul european, în acest caz fenomenul Germaniei vestice, care, imediat după război, s-a aflat într-o situație social-istorică catastrofală: distrugerii masive ale orașelor, mizerie, și care a reușit în scurt timp prin capacitatea forțelor, prin conlucrare generală, să iasă strălucit din

Discobolul

acest impas. Cum s-au comportat editurile și aparatul lor funcțional, reprezentanții lor pe atunci? Încă din 1947 s-au grupat: celebrul Grup 47, reunind scriitorii azi deveniți deja clasici: Böll, Enzensberger, Grass, Martin Walser, Walter Höllerer etc. (a urmat mult mai târziu Michael Krüger la conducerea revistei grupului, celebra *Akzente*); mai apoi, grupul unit în jurul editurii *Suhrkamp* al lui Enzensberger, lucrând în bloc, potrivit unui program: impunerea mai ales a unei poezii concrete (de sorginte brechtiană), colocvială, și care să se adreseze direct unui public, care să formeze un public, opere însoțite de un aparat recenzor și critic pe măsură, și care recurgea la asumarea deplină a textului și expunerea *extrem de simplă* a demersului lor critic. **Au presimțit, au intuit o anume sete a publicului.** A fost deci *o reacție în bloc a scriitorilor, criticilor și editorilor*, care s-a prelungit și impus *solidar și responsabil* (și nu erau, vezi bine, niște oarecare), vreme de mai bine de patru decenii, la care s-au aliat și filosofii, psihologii și teologii celebri ai vremii (Adorno, Gadamer, Hans Benders, Drewermann, Thorwald Dethlefsen, spre exemplu), ca recul la o anume stare psiho-socială și istorică. La aceștia s-au raliat mai târziu și mai toți scriitorii „plecați” din Germania estică (Reiner Kunze, Guntram Vesper, Peter Huchel etc.). Toate au avut forța și dinamica unui tăvălug, atrăgând după sine *instituirea unui dialog extrem de viu cu un public în continuă dorință de formare*. Exista, așadar, o intenționalitate funciarmente onestă și *deci imperios necesară*, nefiind doar o expunere goală de texte docte, care să lucreze în gol. Toate se bazau pe un fenomen extrem de simplu și de eficace: **implicarea publicului în actul cultural, conlucrarea cu el.**

Azi, editurile germane și-au rafinat extrem de mult programul, însă au ca întotdeauna în vedere faptul următor: **capitalul unui ziar, al unei edituri, îl constituie relația cu publicul.** Reprezentanții editurilor – și nu numai cei responsabili de relația publică (PR) – contactează și *conferențiază* în diverse orașe și centre în mod regulat, mențin caldă relația cu publicul, încercând să-l atragă într-o simbioză culturală: o tematică bine stabilită, publicul fiind *implicat în dialoguri deschise*, cerându-i-se opinia, notându-se dorințele, scoțându-l din amortizarea cotidiană. Vizați sunt, reluat, elevii cursurilor superioare și studenții, *generațiile în venire și formare*, așadar. (*Rar mai întâlnești o atât de masivă reacție de refuz față de „ororile” televiziunii, mai ales față de o „anume” manifestare televizată, și implicit, deci, o aplecare extrem de atentă față de aparițiile editoriale, și tendința este în creștere...*)

În afara conlucrării oficiale și reluate între edituri, există și o conlucrare subterană între ele în ceea ce privește reacția publicului și piața de desfacere (conlucrare în bloc pe plan internațional). *S-a observat în mod paradoxal, că rezistă financiar și în timp deci, mai ales editurile de mai mică anvergură, care însă au activat intens pentru afirmarea numelui lor, pentru menținerea lui neștirbită.* În fața unei culturi universale aflate în criză, ele au rezistat cel mai bine valului dezastruos financiar și de „declin” modern al culturii.

La o corectură de carte sunt implicați, pe lângă lectorii responsabili, și ceilalți colaboratori, astfel că la o carte lucrează atât lectorul – la început cu autorul finisând ultimele date, cât și cel puțin încă trei corectori (din cadrul colaboratorilor, ca sarcină extra-responsabilă), încât rar se strecoară o greșeală ortografică ori de tipar. Tehnoredactarea și coperta sunt discutate la nivel de editură, de management, *implicat fiind și autorul*, și ținându-se seama de faptul că există compartimente sociale de distribuție: aceeași carte apare *sub diferite forme de tehnoredactare și coperte diferite* în funcție de compartimentul de adresare publică (celebrele cărți de buzunar ale editurilor Suhrkamp, Carl Hanser, Fischer, Herder).

Lectorii și editorii sunt *informați la zi* asupra **distribuției**, a noilor metode ale internetului, asupra managementului editorial internațional, a piețelor posibile de desfacere, a marketingului – într-un cuvânt. Ei trebuie să întocmească la intervale relativ scurte, fișe *grafice psiho-sociale ale populației din teritoriile de distribuție*, orientându-se astfel în acest sens.

Desigur, totul are un caracter absolut pragmatic, însă el este echilibrat și de respectarea și cultivarea unui public, care în sine le asigură continuitatea. Se poate spune limpede că lectorii au un venit relativ modest (care în raport cu cel al sectorului industrial este departe chiar de o comparație), însă atmosfera de conlucrare în spiritul culturii, de impunere cu spor a unei cărți de excepție, a menținerii și reluării variate și sub aspecte din ce în ce mai interesante a clasicilor, a reprezentanților în diacronie a unei culturi, a unui fair-play al concursului, al integrării într-o conlucrare cu *caracter teleologic* absolut, are precădere. **Distribuția** are aceeași importanță așadar ca și demersul tehnic al realizării cărții, dacă nu, în acest context prezentat, poate o importanță și mai mare.

Fiecare editură își are recenziții ei relativ permanenți în cadrul rubricii de foileton a marilor cotidiene (*Franfurter Allgemeine, Süddeutsche*

Discobolul

Zeitung, Die Welt, precum și revistele *Focus, Stern, Spiegel* etc.), în care apar zilnic, săptămânal, recenzii, critică de carte, reflectarea fenomenului cultural național, internațional, excursuri extrem de interesante din cadrul cercetării critice și de istorie literară a literaturii clasice, romantice etc. *Stilul este extrem de simplu, suplu, oamenii extrem de concentrați doar asupra textului, încercând să excludă orice tentă personală a refulării temperamentale, adresându-se lămuritor deci unui public, nicidecum numai confrăților. Și publicul reacționează lecturând cu interes aceste foiletoane, dat fiind că vrea să intre într-o relație de analogie cu niște spirite în mare parte extrem de responsabile în ceea ce privește actul scrisului.*

Se caută menținerea vie și pe baza unor întâlniri reciproce între editurile din străinătate, mereu reluate, mereu redată în cadrul rubricii foileton din cotidiene și reviste. O continuă mișcare *înspre și dinspre public*.

Firește, editurile noastre există într-un anume cadru social-politic și istoric, de care sunt implicit dependente. Însă, în același timp, ele nu trebuie să-și uite rolul de *avangardă* în cadrul acestui context, nevoia unei anume **solidarități intelectuale stringente** în aceste caz, acționarea într-un *bloc compact*, lăsând la o parte ticurile de față bătrână ale multora: *implicarea publicului, a publicului ca partener activ*.

Toate acestea cer însă o anume **decență și seriozitate** și, în primul rând, instituirea asumată a unei *intenționalități* funciarnamente oneste, a unei *deschideri totale înspre public*, a renunțării la „talente”, mofturi și ticuri, la hybrisul nicum justificat al unei aroganțe de „creator”, un grup compact de acțiune și de dialog, care să nu se mimizeze la primele eșecuri, impunerea unui management și a unui marketing modern, **respectarea cuvântului dat**, *în fine, o seriozitate* care să nu apară doar ca o încruntare genială a frunții, și mai ales o onestitate absolută, o onestitate care va avea mereu în vedere prezența „adrisantului”, a *interlocutorului* (din punct de vedere editorial vorbind), pentru cine și de ce se scrie. Doar aceste deziderate obiectivate vor putea institui o platformă generală de pe care mai pe urmă se pot singulariza, varia și rafina reprezentării ei și implicit și interesele generale și individuale. Toate acestea presupun însă, pentru o vreme, renunțarea la individualism și egotism, la impunerea unei „imagini” a scriitorului, cerând solidaritate și simbioză cu interlocutorul public.

Simplitatea expunerii, atât în critică cât și în literatură, **determină** în mod imperios, implicit și paradoxal **onestitatea**, pe când prolixitatea, îmbâr-

ligarea expunerii refulărilor și tarelor individuale (rezolvabile în sine doar în însingurare și tot individual), oglindind eficient rătăcirile, nesinceritatea, eroarea atât socială cât și individuală, pe care publicul, (oricât n-am prea crede-o... ca și elevii în fața unui profesor nesigur pe el), o simte și de care se separă, se îndepărtează.

Se va citi și încă mult și în viitor, mai ales că televiziunea va fi mereu când de-o parte când de alta a intereselor (fiind o realizare de grup), mizând pe faptul că se adresează „maselor”. Însă, repet, se va citi atât poezie (care nu va dispărea decât odată cu pruncii, cu eliminarea actului divin al nașterii), cât și celelalte genuri literare (cu condiția absolută a existenței interlocutorului public, a onestității), fiindcă publicul va avea nevoie de sinceritate absolută, și aceasta nu o va putea găsi în televiziune, ori musical-uri, ci în literatura asumată, funciarmente onestă: e atât de simplu și totuși atât de greu – nu putem schimba nimic, dacă nu ne schimbăm pe noi înșine, în mod individual. Orice alt drum e nu numai absurd, el nu îmbunătățește nimic, ci, dimpotrivă, înrăutățește o stare, dat fiind că ceea ce nu-i în ordine în noi înșine, purtăm în fiecare încercare de rezolvare, economică, socială, politică, culturală. Revoluțiile, invențiile, războaiele, toate încep în cap. Ceea ce schimbă radical însă, se petrece la nivelul conștiinței individuale. Cum sa „faci” pace în jur, când nu e pace în tine?

„Cine are urechi de auzit” se spune în evangheliile, făcându-se în mod intenționat abstracție de văz (imagine, televiziune în cazul nostru). Văzul analizează, separă, defalcă, descompune în părți, este supus erorii, superficialului: în era televiziunii, a imaginii, apare în mod pregnant acest absurd: omul nu mai vede lumea, ci se mulțumește cu copia ei.

Urechea preia un întreg, nu „tranșează”, nu disecă (analiză), nu separă, precum ochiul, ci receptează o totalitate (sinteză). Pentru chinezi, ochiul este un simț-Yang, urechea fiind simțul-Ying (femininul, receptivul, spiritualul, intuitivul). Omul de azi nu mai aude: vorbești și abia dacă te mai ascultă vreunul cu atenție și în tăcere; imaginea ne-a îmbolnăvit, suntem bolnavi de imagine.

Astfel, la un moment dat, omul va fi sătul de **dictatura imaginii**, de manipularea prin televiziune, de trăirea la suprafață, superficială, și nu de cea în adâncime. **Lectura nu este în acest sens decât o ascultare interiorizată (auscultare)**. De unde și cele două propoziții capitale: „cine ar urechi de auzit, să audă”, în care se pun bazele interiorizării atât de necesare, pre-

Discobolul

cum și atât de des utilizata propoziție comună, de-o genială intuiție, „lumea de azi nu mai ascultă (de)...”

Se va putea supraviețui oare în contextul dramatic, și de ce să nu o spunem tragic (sporit de o lege neatenuată, ca în alte țări capitaliste cu tradiție, a junglei), pe care-l traversează Țara, când țări cu îndelungă tradiție capitalistă și democratică, de mai bine de trei sute de ani, își pun cu stringență tocmai aceste probleme, încercând cu greu, însă perpetuu, o rezolvare?

Tot ce avem mai de preț, *tot ce luăm cu noi la urmă este* nemijlocita noastră experiență de viață, răsfrântă lăuntric și care presupune necondiționat timpul. *Un timp* absolut *individual* în derularea lui entelehică.

Tot ce descoperim pe parcursul acestui drum este poezie. Cu alte cuvinte, poezia este doar o anticameră a nezăritului teritoriu al Poeziei. O Poezie inefabilă, de necuprins în cuvinte (doar muzica beneficiind aici de avantajul avangardei), deși prin corelative ale „realității”, ale vizibilului (un vizibil ce constituie în sine un invizibil descins dintr-o stare de taină), textul poetic încearcă să sugereze acest lucru apelând la intuiția, imaginația și empatia lectorului.

În acest feudalism electronic în care baronii domeniilor digitale și bancare își împart teritoriile fără nici un menajament, nu mai contează nația, rasa. Feude ale puterii încercând să se înghită una pe alta, pe rând și cu o eficacitate extremă. Orice nație nu mai este decât un eventual partener de afaceri, o posibilă și „anonimă” piață de desfacere.

Batjocorire de valori, prostituare, aservire, înregimentare, spiritul partinic împotriva altui spirit partinic și de gașcă, în fine toată gama erotică, subtilă și rafinată a corupției încă de pe băncile școlii.

Dacă Cervantes a prefigurat arhetipul feudal, Caragiale a creionat ferm arhetipul micului burghez, demagog, cu implicațiile lui politice și „compensator” amoroase, până în miezul capitalismului de azi (al acestui feudalism electronic, în fond).

În fine, lumea în plină și adecvată evoluție. Lumea, așa cum este și trebuie să fie...

Un „progres” care *se vede*... nu unul ne-văzut... (și totuși trebuie remarcat faptul că la acest festin descris mai sus, spiritul accentuat de castă, deosebit de reliefat, „firesc” conturat în viața cotidiană, pare în aceste puține momente, pentru câteva ore, atenuat, oarecum nivelat de muzică, lălăituri comune și „detașare” deplină).

Însă el e prezent subliminal... Departe, altundeva, pretutindeni în marile metropole mai apoi, *musical*-urile pe scene... „Arta” aceasta modernă și protejată, unde participă, aproape exclusiv, crema, casta aproape inviolabilă a celor zece mii. Când te gândești că e o lume a vedetismului. În care o vedetă, curând înlocuită de alta, uitată, câștigă într-o noapte, ori pentru un rol, atât cât s-ar putea hrăni într-o zi o mare parte din populația lovită de inaniție, de foame atroce, a lumii... *panem et circensis*... istoria pare să evolueze-n spirală totuși în repetabilitatea ei.

Niciodată însă ca în lumea contemporană, condiția poetului și a poeziei nu se aseamănă mai tare cu cea a lui Iov. Neîncrederea în sine, în lăuntru / adâncul său în care veghează, într-o reclusiune mai feroce ori mai blândă, o lumină, un bob de rară lumină divină, închinarea la alți „zei” (opinia publică, apropiații „sfătuitori,”) i-a fost fatală și, în cele din urmă, mântuitoare lui Iov. *O rugăciune nu înduplecă divinitatea* (principiul divin universal, aflat dincolo de morala, dincolo de bine și rău), *ci schimbă doar pe cel ce se roagă*.

Drumul poetului / poeziei asumate genuin este o derogare, o altă cale – din infinitele căi – prin care se produce o limpezire, o decantare entelehică, *drumul ireversibil al transparenței*.

Blazarea și tăcerea intelectuală (manipulată și ea cu mare grijă, mai ales prin impunerea tabu-urilor, a neputinței și lehamitei condiționându-se reciproc), impunerea unui „pragmatism” până și în mințile cele mai evolute, ca singură cale de a realiza prin el unele nobile idealuri (sperând într-o reșezare ierarhică „normală” cu vremea), este dezastruoasă și condamabilă în virtutea a ceea ce un intelectual ar trebui să fie: **un trezitor**.

Nu indiferența unui public (deplângerea lui) constituie problema, ci *alungarea lui, desființarea lui de către autor*.

Diminuarea afectului și lipsa reciprocă de interes, izolarea și complacerea în izolare, cerebralizarea sexualității cu toate efectele adiacente, eradicarea spontaneității se oglindesc elocvent în *dialogurile-clișeu, în utilizarea pre-fabricatelor verbale cu mireasmă de robot*. Bombardați de informații cu girul competenței absolute, cum să mai îndrăznim neașul, originalul? Orice gândire independentă, derogată de la pre-fabricat este resimțită ca un afront, ca o jignire personală. Comunicarea vie devine un antagonism. Plăcerea conversației, o corvoadă, clișeul-verbal mărgininându-se la banal, drăgălășenii de tot soiul, la exclamativ, devine însă și o pavăză a unui lăuntru fragil, terorizat și infantil, deci cu atât mai lesne manevrabil, manipulabil. Fenomenul se pe-